

DENUMIREA BANATULUI LA CUMPANA SEC. XVII-XVIII

de Sorin FORȚIU

Cuvinte cheie: Banat, nume, variante, sfârșitul sec. XVII (1683), începutul sec. XVIII (1718)

Keywords: Banat, name, variants, end of XVII century (1683), beginning of XVIII century (1718)

Denumirea Banatului istoric, adică teritoriul mărginit la nord de râul Mureș, la vest de râul Tisza, la sud de fluviul Dunărea și la est de munții Carpați, a apărut cu 15 ani mai repede¹ decât se știa² și într-un cu totul alt context istoric³ decât se credea⁴.

În acest studiu⁵ voi analiza evoluția denumirii regiunii la cumpăna secolelor XVII-XVIII, din momentul asediului otoman al orașului Wien (14.07.1683) și până în anul semnării păcii de la Passarowitz⁶ (21.07.1718).

CRONOLOGIE

Data:	1673, ediții ulterioare 1692, 1706, 1717	nr.	1
Nume:	Beglerbeglicz de Temeswar; Beglerbeglic de Temeswar (în ediția din 1717)		
Sursă:	Nicolas SANSON ⁷ : <i>Le Royaume de Hongrie et les Etats qui ont esté sujets et dependans de sa Couronne scavoit la Transilvanie, Moldavie, Valachie, Croatie, Bosnie, Dalmacie, Servie, Bulgarie ou sont presentement les Beglerbeglicz ou Gouvernements</i> ⁸ de Bude, de Temeswar, de Bosnie, et partie de celui de Romelie, les Principautés de Transilvanie, Moldavie, Valachie, et la Republique de Raguse. qui font aujourd'huy la Partie Septentrionale de la Turquie en Europe; et ou sont encor aux Chrestiens Parties de la Hongrie, et de la Croatie a l'Empereur. Et Partie de la Dalmacie a la Republique de Venise. Dressé sur les Memoires les plus nouveaux. Par le S' Sanson, Geogr.(aphe) Ord.(inaire) du Roy. (în titlu)
(în cartuş) <i>Le Royaume de Hongrie et les Etats qui en ont esté sujets et qui font presentement la Partie Septentrionale de la Turquie en Europe. Tiré des Memoires le pl' nouveaux Par le S' Sanson, Geogr.(aphe) ord.(inaire). du Roy. Dedié A Monseigneur Le Dauphin ...</i> (OSZKTK, TM 25017; SL, I, 260)		
Obs.:	hartă, 531 X 856 mm, scara 1:2060000, publicată la Paris de Alexis Hubert JAILLOT ⁹ prin colaborarea cu Guillaume și Adrien, fii lui Nicolas SANSON.		
Data:	1680		2
Nume:	Vlasca		
Sursă:	(nesemnată; Luigi Ferdinando MARSIGLI ¹⁰) *: <i>Mappa di Servia, Bosnia, Bulgaria, Walachia, da me fatta con le relationi di piu esperte guide e con le confuse notizie raccolte nel moi viaggio da Constantinopoli a Spalatro (sic! Spalano) l'anno 1680 e che molto lume diede perle mosse degl' Eserciti.</i> (BUB, 50, 49; KB, 144-145, 231-232, 403-404; JS, 70)		

¹ în toamna lui 1685.

² 1698-199, apariția denumirii de Banat fiind legată direct de actele tratatului imperial-otoman de la Karlowitz.

* **Karlowitz** (l.g.) / Karlóca (l.m.), Carloviț, Carlovăț (l.r.), Karlofça (l.t.); localitate în regiunea Sirmium²¹; azi, Sremski Karlovci, RS.

³ la începutul Marelui Război contra Otomanilor¹³ (1683-1699) și nu la sfârșitul acestuia.

⁴ a se vedea studiul meu *Despre prima atestare a denumirii Banatvs Timisvariensis (1685)* (AB) [și <http://www.banat.ro/1685.htm>].

⁵ care face parte dintr-o carte aflată încă în lucru sub titlul provizoriu *Ban(i) & Banat. Istorie și Etimologie*.

Din același ciclu de studii mai fac parte *Banatus Timisvariensis vel Banatus Temesiensis*? [<http://www.banat.ro/XVIII.pdf>] și *Denumirile Banatului în secolul XIX* [<http://www.banat.ro/XIX.pdf>].

Drept **metodă de cercetare** am recurs la întocmirea, pe baze cronologice, a unui documentar în care am arătat numele exact al regiunii, anul în care acest nume a fost folosit precum și sursa acestei informații. Drept **surse de informații** am apelat, în principal, la surse documentare primare*: hărți din sec. XVIII, documente originale ale administrației locale și centrale precum și la opere literare princeps sau chiar aflate încă în manuscris aparținând perioadei. În toate cazurile s-a citat forma inițială a informației și nu forma prelucrată, cea care este eventual oferită în diferite lucrări de istorie. Selecția hărților și documentelor de epocă a respectat criteriul nominalizării numelui regiunii bănățene.

* numite în teoria și folozofia științei *Primärquellen* (l.g.).

Concluziile acestui studiu sunt prezentate la p. 21-23.

⁶ Passarowitz (l.g.), Pozsarevác (l.m.), Pojarovăț (l.r.), Požarevac (l.s.), Pasarofça (l.t.); azi, Пожаревац / Požarevac, RS.

⁷ **Nicolas SANSON d'Abbeville**, *cel bătrân* [* 10(sau 31).12.1600, Abbeville, FR; † 7.07.1667, Paris]; cartograf celebru, considerat chiar părintele cartografiei franceze de majoritatea specialiștilor, profesorul de geografie al regilor Louis XIII, este numit chiar consilier de stat de acesta, și Louis XIV.

* **Louis XIII**, *le Chaste* [* 27.09.1601, Château de Fontainebleau; † 14.05.1643, Saint-Germain-en-Laye]; 17.10. 1610 - *Roi de France et de Navarre, Coprince d'Andorre*.

** **Louis XIV**, *Louis-Dieudonné / le Roi-Soleil / le Grand* [* 5.09.1638, Saint-Germain-en-Laye; † 1.09.1715, Versailles]; 14.05.1643 - *Roi de France et de Navarre, Coprince d'Andorre*.

⁸ *Beglerbeglicz* sau guvernământ ... al Timișoarei (l.f. în original). *Beylerbeyilik*-ul este mai mare unitate administrativă a Imperiului Otoman. *Beylerbeyilik*-ul Timișoarei a fost înființat de otomani în 1552 și a existat faptic până în 1716.

⁹ **Alexis Hubert JAILLOT** (sau JAILLOTEAU) [* 1632(?), Franche Comté, FR; † 2.11.1712, Paris]; inițial sculptor, a devenit interesat în cartografie după ce a devenit ginerele cunoscutului colorist de hărți Nicolas BEREY [* 1606(?); † 1665(?)], intră în parteneriat cu fii lui Nicolas Sanson și din ~1669 a început să re-gravaze, mărească și re-publice hărțile acestuia atât separat cât și sub formă de atlas.

Obs.: hartă, a doua realizată de Marsigli, 510 X 390 mm, scara ~1:1600000.
John STOYE o datează greșit (1689 and 1690) (JS, 70).
Această hartă demonstrează că și¹¹ autoritățile habsburgice cunoșteau, înainte de 1716, denumirea de Vlașca pentru regiunea bănățeană (vezi și la nr. 6 și 7 precum și cele două hărți nedatate explicit – nr. 41 și 44 – dar care au aparținut cu siguranță ultimului deceniu al secolului XVII).
L. F. Marsigli a fost voluntar în armata imperială¹² încă de la începutul anului 1683 (JS, 32-33).

14.07.1683: otomanii asediază Wien. Începe Marele Război contra Otomanilor¹³.

Data: **1683** 3

Nume: **Temesiens com(itatus), Chonadiens.(is) com.(itatus)**¹⁴

Sursă: (Joannes JANSSONIUS¹⁵) : *Hvngariæ Regnum.* (XIV) (SL, II, 465)

Obs.: hartă, 402 X 489 mm, scara 1:1120000, publicată în Moses PITT, *The English Atlas*, London, 1683, vol. I-III.

Data: **1685** 4

Nume: **Banatvs Timisvariensis** (pars) | prima menționare¹⁶ a (*părțile*) **Banatul(lui) Timișoarei**

Sursă: (nesemnată) **: *Carta Trans-Tisiensis* (AB)

Obs.: hartă de război din colecția Baden-Baden¹⁷, de dimensiunea 265 X 400 mm, formată din două hărți distincte:
-partea superioară (235 X 215 mm) este realizată la scara 1:1000000; pe această hartă apare menționat *Banatvs Timisvariensis pars* la sud de râul Mureș;
-partea inferioară (205 X 140 mm) este realizată la scara 1:260000.

-.05.-.08. armatele imperiale cuceresc de la otomani *districtuum Lugosiensis et Karansebesiensis*¹⁸.

1688: În următorii 10 ani acest teritoriu va fi pierdut și recucerit de patru ori de către habsburgi.

Data: **1684**, noi ediții în **1688**, **1700** (?), **1705** (?), **1710** (?) 5

Nume: **Grand Gouver.(nement) de Temesvar**

Sursă: N:(icolas) de FER¹⁹ : *Le Grand Royaume de Hongrie ou Partie Septentrionale de la Turquie en Europe Divisée Par Grands Gouvernements ...* (SL, I, 175-176)

Obs.: hartă, 128 X 149 mm, scara 1:9100000, gravor *Liebaux*, publicată în *L'atlas Curieux le Monde Dresse et Dedie a Nos seigneurs les Enfans de France*, Paris, 1684 și, cu o nouă gravare datorată lui d'Winter, în Jacques ROBBE, *Methode pour apprendre facilement la Geographie*, Den Haag, 1688 (ediția a treia), tom I, p. 313, 559.

Data: **1687** 6

Nume: **Territorium Vulaska** (i.e. Vlașca)

Sursă: FENYVESI László, *A magyarországi török hódoltság nem-mahomedan balkán etnikumai történetéhez*, Szeged, 1995, p. 249.

¹⁰ **Luigi Ferdinando, conte MARSIGLI** / MARSILI / Marsilly / Marsily / etc. [* 10.07.1658, Bologna; † 1.11.1730, Bologna]. În literatura de specialitate sunt încă divergențe privitoare la grafia cognomenului (LFM, I, 32, nota 1). Personal am optat pentru forma **MARSIGLI**. Din 1683 în serviciul Casei de Habsburg, 1686 - inspector general al fortificațiilor, martie 1699 - mai 1701 - reprezentantul imperial (*Commissario Cesareo*) în comisia mixtă de trasare a noii granițe otomano-habsburgice, 24.01.1700 - Generalfeldwachtmeister (ASB, 62); 4.02.1704 - degradat *cum infamia*; 1.06.1708 - colonel al unui regiment de grenadierii din armata papală iar mai apoi comandant general al forțelor papale. Opera științifică a acestui autodidact este mult prea vastă pentru a putea fi chiar și creionată doar sumar într-o notă. Celor interesați în a afla mai multe despre Marsigli, le recomandăm excelența lucrare a lui John STOYE, *Marsigli's Europe, 1680-1730: the life and times of Luigi Ferdinando Marsigli, soldier and virtuoso*, Yale University Press, 1994, 356 pg., ISBN 0300055420.

¹¹ într-un studiu din 1981, istoricul Ioan Dimitrie SUCIU afirmă că până la ocuparea habsburgică din 1716, întreg spațiul geografic cunoscut în prezent sub denumirea de Banat, era numit de izvoarele italiene și sud-slave *Valahia* sau *Vlașca* și că maghiarii, turcii și autoritățile habsburgice nu au întrebuițat această denumire (IDS2, 679-680). Mai multe amănunte asupra acestei probleme în studiul meu *Efemerale denumiri ale Banatului (Temesköz, Raška, Vlașca)* [http://www.banat.ro/nume_efemere.htm].

¹² pentru perioada de până la Pacea de la Passarowitz⁶ (21.07.1718) voi folosi constant termenul de *imperial*, în locul celui mult mai uzitat în cultura română de *cezaro-crăiesc* (*cezaro-regesc* la Costin Feneșan; FG, 144,), care este o traducere a *Kaiserlich, Königliche* (K. K.). Astfel vreau să subliniez faptul că în această armată au luptat, alături de voluntari din întreaga Europă, trupe din întreg Imperiul Roman de Națiune Germană* și nu doar din teritoriile dinastice ale Casei de Habsburg. Mai mult, pentru că anumiți autori contemporani restricționează utilizarea *K. u. K.* doar la "Duala Monarhie" Austro-Ungară, doresc să elimin orice posibilă confuzie cu perioada 1867-1918. Pentru perioada post 1716 voi folosi termenul de *cezaro-crăiesc* (chiar dacă pentru perioada 1804-'67 ar fi mai corect cel de *imperial*).

* Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană (l.r.) / *Sacrum Romanum Imperium* (l.l.) / *Heiligen Römischen Reiches Deutscher Nation* (l.g.) a existat între 2.02.962 - 6.08.1806. După 1438, cu o singură excepție (1742-'45), reprezentanții Casei de Habsburg (după 1745, Habsburg-Lorraine) au fost constant aleși drept *Romanorum Imperator*.

¹³ cunoscut și drept Războiul Ligii Sfinte / *Der Grosse Türkenkrieg* (l.g.) / *Szent Liga törökellenes háborúján* (l.m.) / *the War of the Holy League* sau *The Great War on the Turks* (l.e.). Războiul se va încheia cu semnarea păcii de la Karlowitz^{2*} (26.01.1699).

¹⁴ în colțul de NV al regiunii.

¹⁵ **Johannes/Jan JANSSON(IUS)** / Jansz / Janszoon, *cel tânăr* [* ~1588(?), Arnhem; † 11.07.1664, Amsterdam]; cartograf, librar și editor olandez, în 1612 se căsătorește cu fiica lui Jodocus HONDIUS / de HONDT și intră în parteneriat cu fiul acestuia, Henricus HONDIUS. Cunoscut mai ales pentru publicarea *Atlas Majoris Appendix* (1639), *Atlas Novus* (1638, 6 vol.) și monumentalul *Atlas Major* (1647, 11 vol.).

¹⁶ a se vedea studiul meu *Despre prima atestare a denumirii Banatvs Timisvariensis (1685)* (AB) și <http://www.banat.ro/1685.htm>].

¹⁷ de la *Generallandesarchiv* din Karlsruhe, DE¹⁶.

¹⁸ aceste districte sunt denumite în istoriografia română "Banat(ul) de Lugoj-Caransebeș".

¹⁹ **Nicolas de FER** [* 1646; † 25.10.1720, Paris]; cartograf, gravor, editor, geograf oficial al *Dauphinului* francez (1690), regelui spaniol (1702) și regelui francez, unul dintre cei mai prologici cartografi și editori ai vremii.

- Data: **1689** 7
- Nume: **Vlaska, Dacia Ripense** (regiunea între *Tibisco fiume - Danubio fiume - Temis (fiume)*)
- Surse: (nesemnată) * : *-Mappa del Ducato di Sirmio da me riconosciuto per il trattato fu di questo in piede con D. Liuvio Oddescalchi²⁰, e con il mio proietto delli limiti da assignarli* (BUB, 50, 26; KB, 130, 224, 389; JS, 66, nota 16, 320)
-Luigi Ferdinando MARSIGLI: (*Ducato di Wilak ò Com:(itato) D' Sirmio*) (JS, 67)
- Obs.: hartă, 450 X 220 mm, scară ~1:418000. KISARI Balla György o datează greșit "1699?". Stoye menționează că harta a acompaniat cele două rapoarte trimise la Roma de Marsigli lui Livio ODESCALCHI²⁰ în 1689 referitoare la regiunea Srem²¹. Împreună cu acestea a mai fost trimisă o a doua hartă care conține inscripțiile în limba latină pe care Marsigli le-a copiat la Illók²². Această ultimă hartă a fost trimisă și împăratului Leopold I²³ (JS, 66-67).
- În atlasul lui Abraham ORTELIUS²⁴, *Theatrum orbis terrarum parergon* (ediția 1595²⁵), este publicată și harta *Daciarum Moesiarumque vetus descriptio* (352 X 463 mm, la scară 1:3000000). Între 1595-1624 au fost publicate circa 3850 de copii ale acestei hărți. O cifră enormă pentru acele timpuri. Pe această hartă provincia romană *Dacia Ripensis* este localizată greșit pe teritoriul Banatului, Crișanei și Sătmăruului iar *Dacia Mediterranea* în Ardeal. Pe filiera Abraham ORTELIUS (hărți publicate între 1595-1624) → Luigi Ferdinando, conte MARSIGLI (hărțile din 1689 / nr. 7 și 169? / nr. 44, lucrare publicată în 1726 (DPM) și republicată în 1744) → Francesco GRISELINI (lucrarea publicată în 1779 și 1780 - FGW), aceste **false informații**²⁶ s-au propagat și în istoriografia bănățeană (și nu numai!) chiar și până în ziua de azi.
- Data: **1689** 8
- Nume: **Temeswar Comitatus**
- Sursă: Vincenzo Maria CORONELLI²⁷ : *Corso Del Danubio Da Vienna Sin'A Nicopoli E Paesi Adiacenti ...*
- Obs.: hartă publicată la Venezia.
- Data: **1689(?)**, ediție viitoare **1718** 9
- Nume: **Gournment (sic! gouvernement) of Temeswar**
- Sursă: (Nicolas) SANSON⁷ : *The Kingdom of Hungary And the States that have been Subject to it, which are now the Northliern parts of Turkey in Europe ...* (SL, I, 48-47)
- Obs.: hartă, 841 X 516 mm, scară 1:2060000, publicată fără titlu de William BERRY, cel numit *the English Sanson*, într-un atlas fără titlu la London.
- Data: **~1689 - '90** 10
- Nume: **banato di Temisuar**
- Sursă: (nesemnată; Luigi Ferdinando MARSIGLI) * : *Le Fortificationi alle Porta Ferree al Ponte di Traiano alle sponde, et Isole dentro del Danubio errecte dall' Impero Romane per diffusa d'un tanto sito* (BUB, 48, 5; KB, 87, 206-207, 346)
- Obs.: hartă, 740 X 510 mm, scară ~1:114000, identifică *Antica Orsoua* (i.e. Orșova) *nel banato di Temisuar* dar și o altă *Antica Orsoua in Servia*. Kisari datează harta "169?" dar ea aparține mai degrabă perioadei 1689-'90 pentru că atunci a fost Marsigli în zonă acompaniindu-l pe Ludwig Wilhelm von Baden-Baden²⁸.
- Data: **1689 - '90** 11
- Nume: **Banat**
- Sursă: HKA, 25, 119-118
- Obs.: Documentul nesemnăat este identificat cu cifra 13 pe mijlocul headerului paginii și *N^{ro} 56 2. d.* în colțul din dreapta. Documentul, aproape ilizibil²⁹ pe microfilm, nu este datat în context dar în stânga headerului este trecut (ulteri-

²⁰ Don Baldassare I ODESCALCHI / Livio ODESCALCHI [* 2.02.1683, Milano; † 1746, Roma]; conte palatin, duce de Bracciano, de Sirmio și de Ceri.

²¹ *Syrmia, Sirmium* (I.l.), *Srem* (I.s.), *Srijem* (I.cr.), *Syrmien* (I.g.), *Szerémség, Szerém* (I.m.) *Syrmia* (I.e.); câmpia panonică între Dunăre și râul Sava.

²² azi, Ilok, HR.

²³ Leopold I de Habsburg [* 9.06.1640, Wien; † 5.05.1705, Wien]; 18.07. ales și 1.08.11658 încoronat la Frankfurt am Main - împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, 1655 - rege la Ungariei, 1656 - rege al Bohemiei, 1657 - rege al Croației.

²⁴ Abraham ORTELIUS / ORTEL(S) [* 2.04.1527, Antwerp; † 28.06.1598, Antwerp]; cartograf și geograf, creatorul primului atlas modern *Theatrum Orbis Terrarum* (1570, 53 de hărți).

²⁵ prima ediție a atlasului a fost publicată pe 20.05.1570 la Antwerpen (Anvers). Au existat 25 de ediții ale atlasului până la moartea lui Ortelius în 1598. Ediția din 1595 este considerată cea definitivă.

²⁶ provincia romană *Dacia Ripensis* a fost localizată doar la sudul Dunării (în dreptul Olteniei). Mai multe asupra acestui subiect în studiul meu *Dacia Ripensis și Banatul* [http://www.banat.ro/academica/Dacia_Ripensis.htm].

²⁷ Vincenzo Maria CORONELLI [* 16.08.1650, Venezia; † 9.12.1718, Wien]; călugăr franciscan, enciclopedist, cartograf, cunoscut în special pentru globurile terestre realizate de el.

²⁸ Ludwig Wilhelm I, Markgraf von Baden-Baden sau margrave Lewis William of Baden-Baden / Louis William Baden / Badeni Lajos / Töröklojos / Türkenlouis / Turkish Louis / *pavăza imperiului ori regele roșu* după cum îl porecliseră otomani deoarece era întotdeauna îmbrăcat într-o tunică roșie extrem de vizibilă pe câmpul de luptă. [* (87)18.04.1655, Hôtel des Soissons, Paris; † 4.01.1707, Rastatt], între 1689-'92 conducător suprem al armatei imperiale pe frontul otoman, în 1696 candidează la coroana Poloniei dar nu întrunește numărul necesar de voturi, luptă în Războiul de Secesiune Spaniol (1701-'14) unde cucerește Landau (septembrie 1702) și câștigă bătălia de la Schellenberg (2.07.1704).

²⁹ documentele epocii care sunt scrise în limba germană sunt scrise cu pana folosind alfabetul gotic - mai puțin denumirile geografice sau anumite cuvinte cheie care sunt scrise îngrijit folosind alfabetul latin - și sunt extreme de greu de descifrat. Bine observa istoricul american William B. SLOTTMAN, referindu-se la corespondența dintre Leopold I²³ și cancelarul Ulrich KINSKY³⁸, ... *unfortunately, a fair portion of the correspondence is illegible (Leopold had perhaps the worst hand - writing -n.m. - in recorded history) and a number of lacunae render it difficult at times to make a judgment ...* (WBS, 36-37, nota 29).

or?) extrem de vizibil anul 1690. Din câte mi-am dat seama, el se referă la un plan de campanie al forțelor armate imperiale pentru acest an. Atacul contra otomanilor ar fi urmat să se desfășoare pe două direcții principale. Prima ar fi implicat forțele militare imperiale din Transilvania. Acestea urmau să cucerească orașul Nicopol trecând, pe valea Oltului, prin Valahia. A doua direcție de atac ar fi implicat forțele imperiale din Slavonia și Bosnia și pe cele din Banat care urmau să atace și cucerească Serbia: ... *Operation aus Siebenbürgen ... Armée in den Wallachei ... bei Rinnik* (i.e. Râmnicu Vâlcea) *au der Aluta* (i.e. Olt) ... *anderer Corps ... aus Sclavonien und Bosnien zu occupiren und das andere aus dem Banat in Servien um dises Land gleichfalls in Besitz zu nehmen*

Documentul se referă la viitorul Banat de Timișoara pentru că:

-în epocă, nu exista niciun alt banat,

-în vara anului 1688, regiunea montană a Banatului – Lugoj, Caransebeș – fusese deja cucerită de imperiali.

- Data: (după 21.08.)1690 12
- Nume: **Parvam Wallachiam (Vallachiam)** (i.e. Valahia Mică -tr.m.)
- Sursă: memoriul patriarhul sârb Arsenije III CRNOJEVIĆ³⁰ adresat împăratul Leopold I²³ (IDS, I, 150; IDS2, 679) prin care se cere ca privilegiile de curând dobândite (21.08.1690) să fie extinse și pentru Valahia Mică și celelalte ținuturi ereditare ale Casei de Habsburg.
- Obs.: (I.I.), ... *et in hac Parvam Wallachiam praeterea Transylvanicam ... Parvam Vallachiam*
I. D. Suciu este inconstant în traduceri sale pentru că tălmăcește ... *et in hac Parvam Wallachiam praeterea Transylvanicam* ... drept și în această Valahie Mică a Ardealului (IDS, I, 150) și drept și în această Valahie Mică de lângă Transilvania (IDS2, 679).
Această *Parvam Wallachiam* / Valahie Mică nu poate fi altceva decât zona muntoasă a Banatului pe care trupele imperiale o cuceriseră de la otomani în vara anului 1688.
- Data: 1690 13
- Nume: **Banato di Temisvar**
- Sursă: (nesamnată; Luigi Ferdinando MARSIGLI) * : *Mappa delle conquiste Cesare e Transavane e di Walachia che fu da me fatta l'anno 1690 per fondamento del proietto di pace si ripiglio all'ora con la porta unendo, tutte le notizie per uso del traffico dalla Transilvania in Walachia, dalla Servia all'Adriatico con li doveri reguardi a Ragusi, e buona intelligenza con la Republica di Venezia* (BUB, 50, 41; KB, 139-140, 229-230, 398-399)
- Obs.: hartă, 790 X 620 mm, scara ~1:1550000. Marsigli folosește denumirea *Banatul Timișoarei* și în autobiografia sa atunci când descrie evenimentele din perioada septembrie - octombrie 1690 (CSTR, VIII, 53).
- Data: 1690 14
- Nume: **Comitatus Chonadiensis, Rascia**
- Sursă: John SELLER Sr.³¹ & Jr. : *A New Map of the Kingdom of Hungary and the Adjacent Countreyes* (SL, 575-576)
- Obs.: hartă, 525 X 1266 mm, scara 1:1100000, 3 coli, publicată la London.
*Rascia*³² este inscripționată greșit pe hartă la N de Dunăre și la E de râul Nera.
- Data: 1691 15
- Nume: **Dominat Temeswar**
- Sursă: *J U^a M³³ : Novissima et Accuratissima Hungariae Tabula In suas partes divisa* ... (SL, I, 410-411)
- Obs.: hartă, 305 X 351 mm, scara 1:1800000, publicată la Ulm de Johann Ulrich MÜLLER³³.
- Data: 24.09.1693 16
- Nume: **comitatus Zöröniensis**
- Sursă: ordonanța lui *Fridericus comes Veterani*³⁴, dat *in castris ad Karansebes*, menită să reglementeze în teritoriul cucerit de imperiali raporturile dintre autoritățile militare și cele civile, dintre autoritățile civile și populație etc. (CF2, 242).
- Data: 1693 17
- Nume: **Banatvs Timisvar**
- Sursă: (nesemnată) *: *L'Ungaria inondata con icommodo delle marchie degl'eserciti, mostrata in mappa, con il proietto del rimedio possibile per non novarsi più all'estremità dell'anno 1693 nel quale fu si grande inondazione* (BUB, 24, 1; KB, 52, 191, 310)
- Obs.: hartă, 440 X 320 mm, scara ↔ 1:3000000, ↑ 1:1600000. Mai există o variantă * a acestei hărți executată mult mai îngrijit (deci, ulterioară primei ?) și în culori, la dimensiunea 500 X 360 mm și scara 1 :3750000 (BUB, 48, 22 ; KB, 99, 212, 358) pe care apare *Banatvs Timisva*.(r).

³⁰ Arsenije III CRNOJEVIĆ [* 1633, Crna Gora; † 27.10.1706, Wien]; 1674 - patriarh de Péc, 1690 - patriarh al bisericii ortodoxe sârbe, conduce în refugiu circa 30000 de familii sârbești la nord de râul Sava și de Dunăre.

³¹ John SELLER [* ~1630; † 1697]; cartograf și producător de instrumente științifice la Wapping, London.

³² Rascia (Raška, Rassa, Rashka) este o denumire alternativă pentru statul medieval sârb (*Regnum Rasciae / Rasee*). A se vedea și studiul meu *Efemerele denumiri ale Banatului (Temesköz, Raška, Vlașca)* [http://www.banat.ro/nume_efemere.htm].

³³ Johann Ulrich MÜLLER [* 1633; † 1715]; cartograf german minor, cunoscut pentru *Neu-aussgefertigter Kleiner Atlas, Oder umstaendliche Beschreibung des gantzen Erden-Kraeyses*, George Wilhelm Kühnen, 1692 (1702, 1708), Ulm și Frankfurt am Main (162 hărți).

³⁴ Giovanni Federico Antonio Ambrosio graf von VETERANI [* 1630('43, '50?), Urbino, IT; † 21.09.1695, lângă Lugoj]; militar, 12.09.1685 - Generalfeldwachmeister, 13.07.1688 - Feldmarschall-Leutnant, 16.08.1690 - General der Kavallerie, 17.05.1694 - Feldmarschall (ASB, 105; APP, 2002-2003).

- Data: ~1693 - '94 18
 Nume: (dalle parti Regni d'Ungaria col) **Banato Temisvariense**
 Sursă: (nesemnă) * : MAPPA che mostra le più commode Marchie tanto per l' Armata, che Proviande dal Danubio, Thibisco e Marusio a Temisvar, e da questo per rimettersi di novo al Danubio in soccorso della poazze della Schiavonia, come la strada, che pigliaranno li soccorsi delli Turchi da Belgrado á tal piazza. ... Sul Marusio non sarebbe che bono un Ponte ó in Arad ó a Lippa per havere apperta la communicatione dalle parti Regni d'Ungaria col Banato Temisvariense. ... (BUB, 24, 3; KB, 55, 192, 313)
 Obs.: hartă, 440 X 320 mm, scara ~1:620000.
- Data: 31.05.1694 19
 Nume: **Parvam Vallachiam** (Valahia Mică)
 Sursă: Consiliul Aulic de Război comunică patriarhului sârb Arsenije III CRNOJEVIĆ³⁰ și locotenent-colonelului miliției sârbe, Jovan MANASTIRLIJA, condițiile în care urmează să se facă colonizarea sârbilor în regiunea Banatului montan (IDS, I, 153)
 Obs.: ... et signanter in Parvam Wallachiam sic dictam
 I. D. Suciu menționează colonizarea de sârbi în Banatul românesc (IDS, I, 153). Acest lucru vine în contradicție cu faptul că otomanii ocupau întreg Banatul de câmpie. Dar cum puteau autoritățile habsburgice să colonizeze o regiune aflată sub dominația unei puteri cu care ei erau în război? Deci, această *Valahie Mică* nu poate fi decât zona muntoasă a regiunii bănățene.
- Data: 25.01. și 9.06.1695 20
 Nume: **banus / Banatus Zöreniensis, Banatus, comitatus Zöreniensis, comitatus Zeuriniensis**
 Sursă: Memoriu de protest al nobililor severineni adunați la Bințiș (25.01.) contra numirii baronului *Michaëli SZÁVA* (de Șard) și a contelui *Laurentium PEKRI* (PEKRY de Pekrovina) drept *supremum comitem* (sic!) ai Severinului și confirmarea acestui memoriu în fața capitlului de la Alba Iulia unde o delegație a acestor nobili a exprimat (9.06.) și un protest oficial solemn (CF3, 150-151 / 2-3, 178-179 / 30-31)
 Obs.: În text: ... comitatu seu banatu³⁵, officium seu banatus seu supremis comitis, Banatus Zöreniensis iurisdictionem palatini regni Hungariae, in banatus aut aliud officiolatum ... / ... comitat sau Banat, dregătoria de *banatus* sau cea de comite suprem, Banatul Severinului (s-a aflat -n.m.) sub jurisdicția palatinului regatului ungar, ... (tr.m.).
 Se poate lesne observa folosirea termenului de *banatus* (Banat) în locul celui de *banus* (ban) – din cauza *honorului*?³⁶ – precum și echivalarea funcției de ban cu cea de comite suprem – chiar dacă nobilii locali afirmă că *niciodată nu fusese vreun comite suprem, ci numai un ban (nunquam fuisse supremum comitem, sed salten banum)* – ori a unui Banat cu un simplu comitat. De asemenea, subordonarea față de palatin, și nu direct față de regele Ungariei, poate ridica anumite semne de întrebare.
- Data: .11.1696 21
 Nume: **vers les frontieres de Temesuar**
 Sursă: într-o scrisoare (*Lettre*) expediată din *Weissenburg* (i.e. cetatea Alba Iulia -n.m.) de către *Le Rabutin*³⁷ și adresată *le Conte de Künsckij*³⁸ (HKA, 26, 223).
- Data: .01.1697 22
 Nume: **confines vers Temisuar**
 Sursă: *Lettre* (scrisoare) expediată din *Hermanstatt* (i.e. Sibiu -n.m.) de către *Le Rabutin* și adresată lui *Prince de Montecceuil* (?; i.e. Montecuccoli³⁹) (HKA, 26, 201).
- Data: 28.03.1697 23
 Nume: **confines de Temesuar**
 Sursă: *Lettre* (scrisoare) expediată din *Hermanstatt* (i.e. Sibiu) de către *Le Rabutin* și adresată *Conte de Kinnsckij*³⁸ (HKA, 26, 155).
- Data: 21.08.1697 24
 Nume: **die Tömösvarer confinien**
 Sursă: *Lettre* (scrisoare) expeditată din *Lippa* (i.e. Lipova -n.m.) de către *Conte Rabuttin* și adresată lui *Chinsky*³⁸.
 Scrisoarea a fost scrisă la 21. August 1697, copiată șase zile mai târziu (27.08.1697) și expediată la 29. dito (i.e.

³⁵ forma *Banatu*, cu pierderea "s"-ului final, poate fi o simplă greșeală de scriere, fără nici o explicație concretă în gramatica limbii latine, sau poate proveni din subdialectul româno-bănățean ori chiar din limba sârbă.

³⁶ pentru conceptul de *honor* în regatul medieval ungar vezi PE, 11, 100 și 178-181.

³⁷ **Johann Ludwig von RABUTIN, Graf von BUSSY** / Jean Louis de RABUTIN, comte de BUSSY [* 1642, château de Bussy, Bourgogne, FR; † 16.11.1717]; militar de origine ruso-franceză; din 17.10.1686 este ridicat la rangul de *Generalfeldwachtmeister* al armatei imperiale, 5.07.1692 - *Feldmarschall-Leutnant*, 25.11.1694 - *General der Kavallerie*, 26.01.1704 - *Feldmarschall* (ASB, 79); aprilie 1696-1708 - comandant suprem al trupelor imperiale încartiruite în Transilvania.

³⁸ **Franz Ulrich, Graf KINSKY von Wichinitz** / Hrabě František Oldřich I, Kinský z Vchynic (l.c.) [* 1634, Chlumec nad Cidlinou, CZ; † 27.02.1699, Wien]; din 1664 în serviciul lui Leopold I, din 1683 - cancelar suprem al Bohemiei, 1687 - distins cu titlul de *Reichsgraf*, din 1689 - membru al *Geheimen Konferenz*, președinte al consiliului pentru afaceri otomane, protectorul lui L. F. Marsigli.

³⁹ **Leopold Philipp Wilhelm, Reichsfürst von MONTECUCCOLI-POLIGNAGO** [* 1662(?); † 6(9?).01.1698]; militar, unicul fiu al faimosului **Raimondo MONTECUCCOLI** [* 21.02.1609, castelul Montecuccolo, Modena; † 16.10.1680, Linz], din 3.09.1685 - *Generalfeldwachtmeister*, 6.10.1688 - *Feldmarschall-Leutnant*, 31.01.1692 - *General der Kavallerie*, 7.05.1696 - *Feldmarschall* (ASB, 65), 1697 - cavaler al ordinului Lăna de Aur.

29.08.1697 -n.m.). (HKA, 27, 552)

- Data: **1697 (?)** 25
 Nume: **Banatus Temisvariensis**
 Sursă: (nesemnată) **: (fără titlu) (GLA, Hausfideikomiß, Band VI, nr. 50; GL, nr. 57; AS, 226, Inventar nr. 1222; KBG, 62, 74, 321)
 Obs.: hartă, 580 X 1010 mm, scara 1:800000, din colecția Baden-Baden¹⁷, reprezintă granița imperialo-otomană de la Marea Adriatică la Carpați.
- Data: **22.04.1698** 26
 Nume: **in districtu Caransebessiens, Comitatus Zöröniensy**
 Sursă: document (l.l.) semnat de *Michael Olos, vice Comes Comitatus Zöröniensy* (HKA, 8, 487)
- 08.-09.1698:** consultări ale autorităților habsburgice pentru a coagula un punct de vedere propriu asupra condițiilor de pace.
13.11.1698: începerea propriu zisă a negocierilor de pace pentapartite⁴⁰ de la Karlowitz^{2*}.
16⁴¹ / 26.01.1699: semnarea tratatelor de pace de la Karlowitz.
1699: În fapt, în acea după-amiază⁴² de luni, s-au semnat două tratate (*Instrumentum Pacis*) distincte; cel dintre împăratul Leopold I²³ și sultanul Mustafa al II-lea⁴³ și cel dintre *Regem Augustum II, Rempubicam Poloniarum*⁴⁴, și același sultan Mustafa al II-lea. Tot atunci se vor reverifica prevederile tratatului dintre *Repubblica di Venezia* și Imperiul Otoman dar acesta va fi semnat de Dogele Silvestro Valier doar pe 21.02.1699⁴⁵.
 Cu două zile înainte, Imperiul Otoman semnase cu Rusia un armistițiu pentru doi ani. În final, tratatul de pace ruso-otoman a fost semnat la Istanbul pe 13.07.1700.

⁴⁰ Emisarii celor cinci puteri (Imperiul Otoman - *Sacra Liga* / Liga Sfântă: Casa de Habsburg / Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, Polonia, Republica Venețiană și Rusia) și cei doi mediatori (ambasadorul englez, William PAGET și cel olandez, Jacob COLIER) au ajuns în zona **Karlowitz** la sfârșitul lunii octombrie (22-23). Pe 30.10. a început construcția faimosului *domus conferentiarum*, cu cinci intrări, care va supraviețui conferinței devenind capelă franciscană. Negocierile au debutat, în prezența mediatorilor, în dimineața zilei de sâmbătă, 13.11., la ora 9 a.m., cu întâlnirea dintre ambasadorii Imperiului Otoman și cei ai Casei de Habsburg. Ele s-au finalizat în după-amiaza zilei de luni 16/26.01.1699. Emisarii celor cinci puteri și cei doi mediatori au fost:

Leopold Anton Joseph SCHLICK / SCHLIK, Reichgraf zu Bassano/Passaun & Weisskirchen [* 10.06(7?).1663; † 10.04.1723, Wien]; militar, diplomat, 20.06.1692 - Generalfeldwachtmeister, 23.01.1700 - Feldmarschall-Leutnant, 2.05.1704 - General der Kavallerie, 15.06.1707 - Feldmarschall (ASB, 89), *legati plenipotentiarum* imperial la tratativele de pace de la Karlowitz, cancelar al Bohemiei, cavaler al ordinului austriac "Lâna de Aur".

Wolfgang IV, Graf von ÖTTINGEN-WALLERSTEIN [* 1.02.1629, Schloß Wallerstein; † 5.10.1708, Wien]; diplomat, 1683 - *Präsidenten des Reichshofrats*, unul dintre cei doi reprezentanți plenipotențieri imperiali în cardul tratatelor de pace de la Karlowitz, 1699-1701 - *Großbotschafter* (ambasador plenipotențiar) la Istanbul, revine ca *Präsidenten des Reichshofrats*, 1705 - *Reichsvizekanzler*.

Carlo RUZZINI [* 11.11.1653, Venezia; † 5.01.1735, Venezia]; diplomat, ambasador la Madrid (1691), Haga (1706), Istanbul (1707, 1718-'20), Wien, reprezentantul venețian la negocierile de pace de la Karlowitz, Utrecht (1712) și Passarowitz (1718), din 2.06.1732 - al 113-lea doge.

Prokopij Bogdanovich VOZNITSIN [* ?; † ?]; diplomat, expert în relații comerciale internaționale, 6.12.1696 - membru al Marii Ambasade rusești trimise în occident, cavaler al ordinului Sfântul Gheorghe, ambasador la Sublima Poartă.

Stanisław MAŁACHOWSKI, hrabia (conte) **Nalecz** [* ~1659; † ~1699]; 1690 - castelan de Sieradz, 1692 - *wojewoda* de Kalisz, 1698 - *wojewoda* de Poznań, reprezentantul polonez la negocierile de pace de la Karlowitz.

William PAGET, 6th **Baron Paget of Beaudesert** [* 10.02.1637; † 26.02.1713, Bloomsbury Square, London]; nobil englez (moștenește titlul la 19.10.1678), politician și diplomat, 1689-1713 - Lord-Lieutenant of Staffordshire, 1689-'92 - ambasador la Wien, 1692-1702 - ambasador extraordinar la Constantinopol, a fost unul dintre cei doi negociatori neutri ai tratatului de pace de la Karlowitz (1698-'99), este distins cu titlul de *Reichsgraf* și conte al Ungariei de către împăratul Leopold I (WBS, 171).

Jacob COLIER / COLYER / COLJER [* 1657; † 1725]; în decembrie 1682, la moartea tatălui său, Justinus [* 1624; † 1682], a preluat, la doar 26 de ani, funcția de ambasador *ex parte Celsorum et Præpotentium Dominorum Generalium Poederati Belgij Ordinum la Fulgidæ Portæ* / Sublima Poartă, a fost unul dintre cei doi negociatori neutri ai tratatului de pace de la Karlowitz (1698-'99), este distins cu titlul de *Reichsgraf* și conte al Ungariei de către împăratul Leopold I (WBS, 171).

Reis Efendi Rami Mehmet Pacha, *Supremus Imperij Ottomanici Cancellarius*, reprezentantul Sublimei Porți la tratativele de pace de la Karlowitz.

Alexandru MAVROCORDAT, supranumit "Exaporitul" / Aleksandros Mavrokordatos (l.gr.), Aleksandro Mavrokordato (l.it.), în documente de epocă apare și ca *Alexander Mauro Cordato, ex Nobili Stirpe de Scarlatti* [* ~1636/-'41(?); † 1709], diplomat, poliglot, doctor, fiziolog, filosof, profesor la Academia din Constantinopol, istoric, autor de aforisme, a studiat medicina la Roma, Padova și Bologna (unde și-a luat doctoratul atât în medicină cât și în filozofie), mentorul lui Dimitrie Cantemir, din 1673 - mare dragoman (i.e. traducător, translator, tâlmaci -apud , CB, 308) al Imperiului Otoman, reprezentantul Sublimei Porți la tratativele de pace de la Karlowitz (*Intimo Imperij Ottomanici Consiliario, et Secretario*), este distins cu titlul de *Reichsgraf* de către împăratul Leopold I.

⁴¹ stil vechi. În sec. XVII există o diferență de 10 zile între calendarul iulian / stil vechi și cel gregorian / stil nou.

⁴² moment ales de otomani datorită conotației astrologice favorabile.

⁴³ **Sultan II. Mustafa Han** [* 5.06.1664, Edirne; † 8.01.1704,]; din 6.02.1695 - conducătorul Imperiului Otoman, 23.08.1703 - detronat.

⁴⁴ **August II, Mocny** [* 12.05.1670, Dresden; † 1.02.1733, Warsaw]; 27.04.1694-1733 - Elector al Saxoniei ca Frederick Augustus I, între 1697-1704 și 1709-'33 - *Augustus Secundus, Dei Gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russie, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae, necnon haereditarius dux Saxoniae et princeps elector etc.*

⁴⁵ și va ajunge pe 23.02.1699 în mâinile lui William Paget, care era deja la Beograd (KS, 407). Pentru că trimișii venețieni nu aveau cum să ajungă acolo doar în două zile, aici există o neconcordanță calendaristică care își are probabil rădăcinile în diferența dintre calendarul iulian și cel gregorian.

- 03.1699:** demararea activității comisiei mixte imperio-otomane de trasare a noii granițe (*Commissione limitanea* -I.I.), de aproape 800 km, de la Marea Adriatică și până în estul Banatului, conform tratatului de pace de la Karlowitz. Reprezentantul Casei de Habsburg în această comisie a fost Luigi Ferdinando, conte MARSIGLI iar cel al Sublimei Porți, *Ibrahim Effendi Capigi Bassi*⁴⁶.
- 5.03.1701:** ceremonia de încheiere a activității comisiei mixte imperio-otomane de trasare a graniței (în tabăra militară imperială / *Castris*⁴⁷ de la confluența râului Bistra cu râul Timiș, RO). Cu această ocazie se semnează și documentul *Instrumentum Limites Cæsareo : Ottomannicos inter Transylvaniam, e Marisium* (i.e. Mureș -n.m.), *Tibiscum* (sic! i.e. Tisza -n.m.) *fluvios ex Cæsarea et Banatum Temesvariensem* (sb.m.) *ex Ottomannien parte concernens*.
- Data: **28.08.(1698)** 27
- Nume: **Banatus** | prima menționare a denumirii **Banat**⁴⁸ pe o hartă
- Sursă: (nesemnată; Luigi Ferdinando MARSIGLI) **: *Mappa limitanea ad Pacis inter utrumque Imperium* (GLA, Hausfidei-komiß, Band II, nr. 3, Inventar nr. 1224; AS, 227, Inventar nr. 1224; KBG, 5-6-7, 38, 264-266)
- Obs.: hartă, 585 X 1092 mm, scara 1:105000, provine din colecția Baden-Baden, a fost folosită de imperiali, și în special de cancelarul Ulrich KINSKY³⁸, în vara anului 1698, în cadrul negocierilor pregătitoare pentru viitoarea conferință de pace de la Karlowitz. Alfons SCHÄFER (AS, 227) o datează mult prea vag [1697 ?]. În opinia noastră, autorul ei este Luigi Ferdinando MARSIGLI (JS, 167-168).
- Data: **29.08.1698** 28
- Nume: **Banatus Timisvariensis**
- Sursă: (nesemnată; Luigi Ferdinando MARSIGLI) *: *Mappa di Transilvania per la quale si mostrano tutti li passi per li quail puo essere invasa da Tartari e Turchi, essendo le linee rosse le possibili marchie de Tartari e le verde de Turchi* (BUB, 48, 36; KB, 110, 216, 369)
- Obs.: hartă, 510 X 380 mm, scara ~1:6000000, se face o distincție clară între *Banatus Timisvariensis*, care definește regiunea Mureș-Tisza-Dunăre-Carpați și *Dominum Partium Regni Vngariæ*, cu râul Mureș drept separator al celor două entități. Kisari datează vag harta 1697?. În opinia noastră, aceasta este harta folosită de Luigi Ferdinando MARSIGLI pentru a susține propunerea sa de-a face frontiera imperială impermeabilă, prin construirea de noi fortărețe, încă înainte de demararea negocierilor de pace cu otomanii (JS, 169).
- Data: **-09.1698** 29
- Nume: **Temesiensem Banatum** (I.I.), **Banato di Temesvar** (I.it.) | prima menționare a numelui **Banatul Timișului**
- Sursă: *-Proiectul propus de plenipotențiarilor imperiali în cursul negocierilor de pace de la Carlovăț** după cum a fost el menționat de ambasadorul venețian de la Istanbul superiorilor săi (H, V, II, 314, documentul nr. CCCCLXXI)
-Traducțiunea în italianește a propunerilor făcute de plenipotențiarilor imperiali în timpul negocierilor de pace de la Carlovăț (1699, din Arhiva de Stat din Veneția) (H, V, II, 322, documentul nr. CCCCLXXII)
- Obs.: textul complet: ... *Post Begha fluvius Temesiensem Banatum ab Hungaria separet*, ...
Se observă lesne că, din momentul în care apare pentru prima dată menționat *Temesiensem Banatum* (Banatul Timișului), apare și o **dihotomie**⁴⁹, care va supraviețui chiar până în secolul XXI; în textul în limba latină avem *Temesiensem Banatum* (Banatul Timișului) iar în traducerea în limba italiană apare *Banato di Temesvar* (Banatul de Timișoara / Banatul Timișoarei).
- Data: **11.11.1698** 30
- Nume: **das Bannats zu Temesvar, Bannat⁵⁰ von Temesvvar** (sic!)
- Sursă: HKA, 27, 181, 183
- Obs.: document emis *Ex Consilio Bellico* (Consiliul Aulic de Război) și datat 11^{tan} 9^{bris} 1698.
- Data: **(1698)** 31
- Nume: **Hungariæ Pars**
- Sursă: *Gellorando Visconti*⁵¹ *Ober ingenieur* : *Piccola Mappa della Transilvania* ... (HKA, 27, 274-275)
- Obs.: hartă nedată, *Temisuar* nu este trecută pe *Temis flu(vius)* iar râul Bega nu este reprezentat pe hartă.

⁴⁶ se traduce prin seniorul/domnul Ibrahim, trimis/însărcinat extraordinar/plenipotențiar (al sultanului). În documentele lui L. F. Marsigli întâlnim și formele *Capigy Bassj* / *Capigi Pascia*. Într-o traducere rigidă, *Capigi Bassi* înseamnă paznicul/gardianul șef al ușii principale a seraiului otoman pentru că, originar, *capigi* însemna poartă. Existau 500 de *capigi* împărțiți în două grupe; una de 300 de *capigi* condusă de *capigi bassa* și una de 200 de *cuccicapigi*, numiți așa după conducătorul lor, *cuccicapigi bassi*. Funcția *capigiilor* era de-a asista ienicerii de la garda primei și celei de-a doua uși a seraiului. *Capigi bassa* este cel care primește însărcinări politice – inclusiv condamnările la moarte – în interiorul imperiului (spre deosebire de *Csaus basi* care acționează în străinătate).

⁴⁷ tabăra militară imperială de pe *Bistra Fiume* mai apare și sub denumirea de *Campo Cæsareo*. Planul ei poate fi consultat pe microfilmul ITA, 66, 408 sau la BUB, M 84 / J.

⁴⁸ fără specificația *Timisvariensis*.

⁴⁹ *Dihotomie* – ... 4 (Logică) Diviziune a unei noțiuni în doi membri contradictorii. (MDA, II, 163).

⁵⁰ pentru că nu există nici un argument pentru dublarea consoanei "n", formele *bannus* / *Bannatus* nu sunt corecte din punct de vedere al gramaticii limbii latine. Cu toate acestea, forma *bannus* este des întâlnită în documentele medievale occidentale.

⁵¹ **Giovanni Morando VISCONTI** [* 1653(?); † 1.04.1717, în Transilvania]; inginer imperial, arhitect, cartograf. Prenumele său apare drept *Gellorando* pe cel puțin două hărți ale sale. În rapoartele lui L. F. Marsigli de la începutul anului 1701, el apare ca fiind *colonello Visconti grande ingegnere della Transilvania, Commissario Cæsareo Dominus Morando Visconti Vice-Colonellus, Cæsareo supreme Ingenieur et Colonelli Locumtenenti* (LFM, II, 486, 497, 510).

În 1699, la Sibiu, a mai apărut o hartă, care i-a fost atribuită până acum⁵² lui G. M. Visconti : *Mappa della, \ Transilvania, \ e Prouintie contigue nella qualesi vedano \ li Confini dell' Ongaria, e li Campam^{ti}: fatti \ dall' Armate Cesaree in queste ultime guerre \ Dedicata \ all' Aug^{ta}: Regia Maestă \ di Giosepepe Primo, Re de \ Romani, e d'Ongaria \ da Gio: Morando Visconti sup(re)^{mo}: \ Ingegnerie per SMCes:(area) \ in Transilvania \ In Hermanstadt (i.e. Sibiu - n.m.) \ Ano: 1699 \ Gio: M:^{do} Vi^{ti} Inuen:(tione) , Staphang Welzer de Corona (i.e. Braşov) facit \ Johann Conrad Predtschneider de Norimbega sculpsit in Cibino., 1170 X 988 (1170 X 1780) mm, scara 1:1000000 (SL, II, 653). Pe această hartă regiunea bănăţeană nu este nominalizată în vreun fel.*

- Data: **26.01.1699** 32
- Nume: **Provincia subiecta Arci Temisvarensi, Temisvariensibus Territoriis, regio Temisvariensis, provinciam Temisvariensem**
- Sursă: Tratatul de pace de la Karlowitz^{2*} dintre împăratul Leopold I şi sultanul Mustafa al II-lea a fost publicat sub titlul *Instrumentum Pacis, ... in Civitate Nostra Viennensi* într-o broşură tipărită în limba latină şi datată *die decimâ sestâ Mensis Februarii, Anno millesimo sexcentesimo nonagesimo nono* (i.e. 16.02.1699 -n.m.). (HKA, 27, 165-152; textul în H, V, II, 329-330, documentul nr. CCCCLXXII*)
- Obs.: În cadrul tratatelor de pace de la Karlowitz (13.11.1698 - 26.01.1699), otomanii nu au acceptat folosirea unor denumiri cu care nu erau obișnuiți⁵³. Astfel încât, aceste noi denumiri (*Temesiensem Banatum* , *Banato di Temesvar*, *Bannat von Temeswar*, *Temesvarer Banat*) nu se regăsesc în forma finală a Tratatului de pace⁵⁴.

(I.L., în original) *Articulus secundus.*

PRovincia subjecta Arci Temesvariensi cum omnibussus districtibus, & interfluentibus fluviiis maneat in possessione, & potestate Excelsi Imperii Ottomannici, atq; à parte Transylvaniae fines ejus fint ab extremo confinio Vallachiae usque ad fluvium Marusium (Mureş -n.m.) in superiori Articulo constituti Transylvaniae antiqui limites, tum à parte Marusii usque ad fluvium Tibiscum (i.e. Tisza -n.m.) citerioribus ripis ejusdem Marusii, & à parte Tibisci (i.e. Tisza -n.m.) usque ad Danubium citerioribus ripis fluvii Tibiscii fines ejus limitentur; Quæ verò intra prædictos limites sita sunt loca, nempe Caransebes, Lugas, Lippa, Csanad, Kis Canisia, Betsche, Betskerek, & Sablia citerius, & intra præconstitutos ante præsens bellum limites antiquos Transylvaniae, ac secundum prædeklaratam rationem intra ripas fluminum Marusii & Tibisci in **Temisvariensibus Territoriis** qualiscunque alius similis locum reperiatur (sic!), eâ conditione destruantur, per Cæsareos, ut vi pactorum amplius reædificari non possint. Et prædicta **Regio⁵⁵ Temisvariensis** omnino libera relinquatur; & imposterum neque in dictis hisce locis, neque propè ripas fluviorum Marusii atque Tibisci alia vel majora, vel minora loca, quæ possint speciem fortificationis exhibere, exstruantur.

Fluviorum Marusii, ac Tibisci inter Provinciam Temisvariensem, & Provincias Cæsareæ potestati, & possessioni subjectas, usus sit communis subditis utriusque Imperii, tum ad potum pecorum omnis generis, tum ad piscationem, & alias commoditates subditis perquam necessarias.

Cum verò onerariæ naves à partibus superioribus subjectis Cæsareo Dominio, tum per Marusium fluvium in Tibiscum, tum per Tibiscum in Danubium, sive ascendendo, sive descendendo ultrò citroque meantes nullo obice præpediri debeant : Navigatio navium Germanicarum, aut aliorum subditorum Cæsareorum, nullo modo possit in cursu suo ultrò citroque incommodari, sed liberè atque commodissimè fiat ubique in prædictis duobus fluviiis : Et siquidem reciproce amicitiae, & mutuae benevolentiae convenientia id etiam requirat, ut subditi Imperiali Ottomannicæ potestati subjecti possint usûs prædictorum fluviorum esse participes, sine impedimento navibus piscatoriis etiam, ac cymbis utantur.

Molendinariæ autem naves in locis tantum, quibus Navigationi alterius, nempe Cæsarei Domini nullatenus impedimento esse possint, communicatione Gubernatorum utriusque Domini, & consensus ponantur, quin imò, ne diversione aquarum in Marusio cursus Cæsarearum navium incommodum aliquod patiatur, nullatenus permittetur, ut, sive Molendinorum, sive aliâ occasione ex Marusio aquæ aliò deriventur, seu deducantur.

Insulæ quæcunque in prædictis Fluviiis, cum actu sint in potestate Cæsarea, maneant, uti possidentur; Et subditi utriusque Domini omnino pacificè, atque tranquillè vivant, severissimisque Edictis ab insolentiis, & contraventione pactorum contineantur.

Articulus tertius.

Cum Regio inter Fluvios Tibiscum, & Danubium, vulgò dicta Batska, sit in sola possessione, & potestate Cæsareæ Majestatis, sie maneat deinceps etiam in præfata potestate, & Dominio Cæsareo; Neque Titulium magis, quàm in præsentis est, fortificetur.

Chiar dacă indică aceeaşi sursă a informaţiei ca şi Eudoxiu de HURMUZAKI (*Archives de Venise*), există anumite diferenţe în textul publicat de Jean DUMONT: art. 2: ... *Provincia subjecta Arci Temisvariensi cum omnibus suis districtibus, et inter fluentibus fluviiis ...; ... in Temisvariensibus territoriis ...; ... regio Temisvariensis ...; ... provinciam Temisvariensem ...* (CUD, vol. VII, 2^e partie, p. 453-458).

Traducerea în limba italiană: *La provincia soggetta alla piazza di Temisvar ... nei territori di Temisvar ... provincia di Temisvar ...* (H, V, II, 336, documentul nr. CCCCLXXIV).

Varianţa în limba germană a tratatului⁵⁶: ... *unter des vesting Temeswar gelegen Provinz / mit allen ihren Districten ...* (provincia care este sub cetatea Timişoarei cu toate districtele sale şi apele care curg prin ea -tr.m.); ... *Temeswarischen Landern ...; ... und solle mehr gemeldte Temeswarer Region ...; ... unter der Temeswarer Provinz ...*

Varianţa în limba turcă (traducere în limba română): *Eyaletul Timişoara, suspus cetăţii Timişoara, cu toate părţile şi apele aparţine stăpânirii Înalţului Devlet cel veşnic; ... pământul Timişoarei (complet în Din cronologia judeţului Timiş, p. 104-105 (fără a se cita sursa textului şi traducătorul) şi Cronologia Banatului, II/2: Vilayetul de Timişoara 1552-1716, p. 279-280 (cu sursa *Cronici turceşti*, II, p. 502-503).*

⁵² DEÁK Antal András argumentează că harta a fost desenată de braşoveanul *Stephang Welzer* iar Visconti este doar iniţiatorul realizării ei; *Egy Erdély-térkép keresi rajzolóját*, 2007. március 27., <http://www.dunamuseum.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=274> [accesat 21.10.2008].

⁵³ ... *Banatul de câmpie*, (a fost un -n.m.) ținut desemnat în mod stereotip (de către otomani -n.m.) prin expresia "*acele ținuturi*" ... (CFV, 27).

Data:	3.03.1699	33
Nume:	Temesvarer district, Temeswarer landt, Temeswarer land	
Sursă:	<i>Resolutio Cæsarea</i> (HKA, 27, 90, 121, 146)	
Data:	23.03.1699	34
Nume:	... et Districtus ad ea pertinentes Regioni Temesvariensi adjungentur ...	
Sursă:	Raport trimis împăratului din <i>Claudiopoli</i> ⁵⁷ de <i>Comes Georgius Banffi</i> ⁵⁸ (HHSA, 509, 451)	
Data:	23.04.1699	35
Nume:	parte Temesvarii, Provinciae Temeswarienses, partes Temesvarienses contineant	
Sursă:	<i>Litt. C. Ad III Relationem. Articuli praeliminares turcici</i> (LFM, I, 73-74)	
Obs.:	raportul lui Luigi Ferdinando MARSIGLI trimis de la <i>Salankemen</i> ⁵⁹ autorităților imperiale de la Wien (<i>Hofkriegsrat</i> – Consiliul Aulic de Război) ⁶⁰ .	
Data:	5.05.1699	36
Nume:	Banath von Temeswar	
Sursă:	Scrisoarea comună a <i>Pascha von Belgrad, und von Pascha von Temeswar</i> către Gubernator Transylvania (i.e. <i>Comes Georgius Banffi</i> -n.m.) (HHSA, 509, 452)	
Obs.:	Tradusă în limba germană de către <i>Talman</i> ⁶¹ .	
Data:	15.08., 11.09., 24.11., 29.12.1699	37
Nume:	Banato di Temisvar și <i>di Temiswar / Temesvvar / Temeswar</i>	
Sursă:	Luigi Ferdinando MARSIGLI : în diferitele sale rapoarte din timpul în care a fost reprezentantul imperial în comisia mixtă de trasare a noii granițe în urma tratatului de la Karlowitz ² (LFM, I, 86, 166, 225, 248).	
Data:	28.10., 10.12.1699	38
Nume:	Banato di Temisvar	
Sursă:	Arhiva L. F. Marsigli (ITA, 66, 243, 252 / BUB, 114, 148-152)	
Obs.:	Scrisori (l.it.) adresate <i>Illusdrissimi Sig.(nore) Conte Sig. a pad(ro)ne Col(endiss)ime</i> (i.e. L. F. Marsigli -n.m.) de la <i>Vienna li 28 di Ottobre 1699 de Sig.(nore) d. Tiell</i> (i.e. <i>Joannes à Tiell, Conseillier et Refrendair aulique de guere pour la Maiestè Imperial a Vienne</i> după cum apare într-un alt document -n.m.).	
Data:	1699	39
Nume:	Dominio di Temisuar	
Sursă:	<i>Gellorando VISCONTI</i> ⁵¹ <i>sup: (re)^{mo} Ing.(egnieri della Transilvania) * : Mappa, che dimostra li Confini della Transilvania, et il Dominio di Temisuar, la quale deue esser congiunta alla relatione.</i> (BUB, 48, 29; KB, 106, 215, 365)	
Obs.:	hartă, 400 X 300 mm, scara ~1:530000.	
Data:	169?	40
Nume:	Banato di Temisuar	
Sursă:	(nesemnată) * : (<i>Sirmio</i> ²¹ - <i>Bagka</i> ⁶²) (BUB, 48, 10; KB, 90-91, 209-210, 349-350)	

⁵⁴ Aceeași situație a existat în cazul negocierilor otomano-venețiene; reprezentul *serenissima Repubblica*, Cavaliere Carlo RUZZINI, a cerut insistent, exasperând pe toată lumea, ca un lanț muntos inexistent din Morea să fie noua graniță. Iată cum relatează episodul Leopold SCHLICK⁴⁰: *He* (i.e. Rizzini -n.m.) *still insists to have uncertain Mountains allowed him by name, for a Confine to Morea ...* și William PAGET: *Strange! That he should be so obstinately persist in this, when the Turks have often declared and protested that they know nothing of such mountains, and he tells me himself he does not know where they are ...* (WBS, 165, 183, nota 37).

⁵⁵ Regio = limită, hotar, margine; zonă, regiune, ținut (tr.m.); în *Articulus primus* al tratatului de la Karlowitz și Transilvania este descrisă drept *Regio Transylvaniae*.

⁵⁶ publicat în broșura *Friedens zwischen instrument so Zwischen Dem. Römisch und Türchischen Landern uc., uc., uc. den 26 ianuarii 1699 zu Karlowitz ben Simach ...* și în 1707 la Frankfurt am Main, DE în revista *Theatri Europæi Continuati* (TE, XV, 518-519).

⁵⁷ *Claudiopoli Transylvaniae* = azi, Cluj-Napoca, RO.

⁵⁸ **BÁNFFY György** [* 1661, Sibiu; † 15.11.1708, Sibiu]; 1681-'85 - comite suprem al comitatului Dobâca, 1685-'93 - comite suprem al comitatului Alba, 1693-1708 - comite suprem al comitatului Cluj, din 1692 - prim guvernator al Transilvaniei, din 1694 este și *civitatii* *Claudiopolitane capitanei vicarium*, 1696 - este ridicat la rangul de conte de împăratul Leopold I.

⁵⁹ Szálánkemén, Zálánkemén (l.m.); azi, Стари Сланкамен / Stari Slankamen (l.s.) în RS.

⁶⁰ raportul se află și la Kriegsarchiv - Wien, Kanzleiarchiv VII / 155, folio 6-8 sub titlul *Gränitz Schändings Comissions Relation zwischen ihrer Röm: Kon: Käys: und der Ottomannischen Porten de Anno 1699, Salankamen 23.04.1699.*

⁶¹ **Johann Michael von THALMANN** / Talman, Talmann, Tallmann, Dallmann [* ?; † ?]; absolvent al școlii de limbi orientale de la Wien, traducător și interpret (*Sacræ Cæsareæ Majestatis Linguarum Orientalium Interpretis*; a great pioneer - WBS, 367), 1699 - interpretul lui L. F. Marsigli, de la începutul anului 1703 este reprezentantul Casei de Austria la Istanbul cu rang de secretar apoi (30.01.1704) *residentem Ministrum* și *Internuncio* din 15.04.1712 (WBS, 337-368, 370, 422). În 1702, a editat catalogul colecției orientale a lui L. F. Marsigli cu titlul *Elenchus librorum orientalium manuscriptorum, Videlicet græcorum, arabicorum, persicorum, turcicorum, Et deinde hebraicorum, ac antiquorum latinorum, tum manuscriptorum, tum impressorum a domino Comite Aloysio Ferdinando Marsigli, Sacræ Cæsareæ Majestatis Camerario, pedestris legionis tribuno, et vigiliarum campi generali Partim In ultimo bello Turcico Et partim In itinere Constantinopolim suscepto collectorum, coëmptorúmque, opera Michaelis Talman, S. C. M. Linguarum Orientalium Interpretis compilatus Et In sex Partes divisus, Viennæ Austriæ, Apud Susannam Christinam, Matthæi Cosmerovij, S.C.M. Typogr. Aulici viduam. Anno M. DCCII.*

⁶² *Bacica* (l.r.), *Bácska* (l.s.), *Bácska* (l.m.), *Batschka* sau *Batscher District, Batscherland, Batscher Komitat* (l.g.), este partea câmpiei Panonice situată între fluviul Dunărea și râul Tisza.

În *Articulus tertius* al tratatului de pace de la Karlowitz (26.01.1699): *Cum Regio inter Fluvios Tibiscum, & Danubium, vulgò dicta Batska ...*

- Obs.: hartă, 710 X 730 mm, scara ~1:300000.
- Data: **169?** 41
- Nume: **Wlaska**
- Sursă: (nesemnată) * : (*Bagka*⁶²) (BUB, 48, 19; KB, 98, 212, 357)
- Obs.: hartă, 560 X 400 mm, scara ~1:490000.
- Data: **169?** 42
- Nume: **Banatus Temisvariensis, Banato Temisvariense, Dominio della Capitale Temisvar**
- Sursă: (nesemnată) * : *Mappa al Augustussimo Padrone di quell tratto del paese d'Ungheria, che probabilmente sarà il teatro di tutte le azioni et operazioni nella corrente campagna ... le Parte Regni Hungarico dal Banato Temisvariense a Turchi sogetto con il Dominio della Capitale Temisvar* (BUB, 48, 25; KB, 102-103, 214, 361-362)
- Obs.: hartă, 920 X 730 mm, scara ~1:226000.
În 2005, KISARI Balla György traducea încă greșit *Banato Temesvariense* (Banatul Timișoarei / Timișorean) drept *Temesi Bánság* (Banatul Timișului / Timișan). Acest lucru este des întâlnit în cultura maghiară de azi în care se folosește aproape exclusiv forma *Temesi Bánság*, cea care a reușit să se impună la mijlocul secolului XIX.
- Data: **169?** 43
- Nume: **Banato di Temisvar**
- Sursă: (nesemnată) * : (*Transylvania et Partes Regni Hungariæ*) (BUB, 48, 33; KB, 109, 215, 368)
- Obs.: hartă, 620 X 360 mm, scara ~1:1200000.
- Data: **169?** 44
- Nume: **Dacia Ripense, \ ò Pannodacia, \ turc:(ico) Vlasco.**
- Sursă: (nesemnată) * : *Carta che mostra l'assoluto dominio che tiene Belgrado della Servia tutta e delle strade di Bosnia, Albania, Bulgaria ...* (BUB, 50, 36; KB, 135, 228, 394)
- Obs.: hartă, 540 X 460 mm, scara ~1:1530000.
Interesant de notat că autorul necunoscut al acestei hărți⁶³ crede că regiunea bănățeană se numea în limba turcă *Vlasco* /i.e. Vlașca. Acest lucru contrazice afirmația lui I. D. SUCIU precum că otomanii nu au folosit acest nume (IDS2, 679).
- Data: **18.01.1700** 45
- Nume: **Temeswarer Banat**
- Sursă: Un document al lui *Ibrahim Effendi*⁴⁶ tradus în limba germană și datat *Siseck*⁶⁴ von 18. Jan. 1700 (CZ, 3, 501, 515).
- Data: **1.04.1700** 46
- Nume: **Banat von Temeswar**
- Sursă: document (l.g.), (în copie) datat 1 April 1700, și trimis de la *Siseck*⁶⁴ de L. F. Marsigli (CZ, 3, 403)
- Data: **21.09.1700** 47
- Nume: **Banath**
- Sursă: document (l.g.), (în copie) datat 21. 7^{bris} 1700, trimis de la *Lăgas und Marga* (i.e. Lugoj și Marga, jud. Caraș-Severin -n.m.) de către L. M. Marsigli (CZ, 3, 382)
- Data: **6/9.10.1700** 48
- Nume: **in dem Temeswarer Banat**
- Sursă: Referat von 9. 8^{br}. 1700 adnotat de Leopold I²³ (HSA, 509, 36)
referatul a fost adresat probabil *Geheimen Konferenz* ori *Wirklichen Geheimen Rat* / Consiliul Secret (Privat). Au participat la întrunire S.M. *Regis Romanorud*, Co.(mes) *Harrach*, Co. *Wallensdein*, Co. *Jorger*, Co. *Mansfeld*, Co. *Cunitz*, Co. *Staremborg*, Co. *Buccelleni*, doi *Secretaris* și *Tiell* ca *referenten*⁶⁵.
- Data: **9.10.1700** 49
- Nume: **Banatvs Temisvariensis**
- Sursă: Johann Christoph MÜLLER * : *Mappa II., Lit(tera) I. ad Relat.(ione) I* (BUB, 49, 38; KB, 126, 222, 385)
- Obs.: hartă, 520 X 380 mm, scara ~1:465000, copia a fost executată la *Lugos* (i.e. Lugoj, RO) pentru contele MARSIGLI¹⁰ de către Johann Christoph MÜLLER⁶⁶ după desenele lui G. M. Visconti (JS, 206, 334, nota 152). KISARI BALLA György îl nominalizează greșit pe G. *Morando Visconti* ca autor al desenului.
Kisari folosește greșit și nepermis *Temesköz*¹⁵ drept echivalent pentru *Temesi Bánság* care, în opinia sa (sic!), nu este altceva decât traducerea *Banatos Temisvariensis* (KB, 126, 222, 385).

⁶³ probabil chiar Luigi Ferdinando, conte MARSIGLI pentru că harta s-a aflat în posesia acestuia și pentru că acesta a deținut și o altă hartă (vezi 1689) pe care se regăsește aceeași denumire *Dacia Ripense* (și nu *Ripensis* cum ar fi corect) pentru regiunea Banatului istoric.

⁶⁴ *Sissek* (l.g.), *Sziszek* (l.m.) *Siscia* (l.it.); azi, Sisak, HR.

⁶⁵ i.e. împăratul Leopold I, Ferdinand Bonaventura von Harrach, Wolfgang IV von Öttingen-Wallerstein, Johann Quintin I. von Jörger, Heinrich Franz von Mansfeld & Fondi, Dominik Andreas I. von Kaunitz, Ernst Rüdiger von Starhemberg, Julius Friedrich von Buccellini, doi *Secretaris* și (*Joannes à*) *Tiell* (Diell ?), *Conseillier et Refrendair aulique de guere pour la Maiestè Imperial a Vienne*.

⁶⁶ **Johann Christoph MÜLLER** [* 15.03.1673, Vorstadt Wörth bei Nürnberg; † 21.06.1721, Wien]; matematician și cartograf german, *Genie-Offizier* în armata imperială. După studii umanistice, devine ucenicul lui Georg Christoph EIMMART [cel tânăr; * 1638; † 1705] pentru 4 ani. Eimmart îl recomandă pe Müller lui Luigi Ferdinando MARSIGLI iar acesta îl angajează drept secretar și cartograf

- Data: **26.10.1700** 50
 Nume: *...; Donec Temeswarini, Vallachia et Moldaviae confinia à Transylvaniae confinijs non fuerint distincta, loca in **provincia Temesvariensi** diruenda non diruentur, nec provincial emundabitur nec Subditi tradentur; ... **provincia Temesvariensis***
 Sursă: *Copia litterarum Ibrahim Efendi⁴⁶ concernentium negotia Comisionis limitanea ad Serasketium⁶⁷ Belgradinensem* (HHSA, 509, 128-129)
 Obs.: *Traduxi* (în l.l.) MTalman⁶¹.
- Data: **30.10.1700** 51
 Nume: **Banat**
 Sursă: *Guida à Stahrenberg⁶⁸ et Barone Filger⁶⁹ : Factus describatur bis prolonite ... 7no* (HHSA, 509, 149)
 Obs.: Documentul amintește de *Bassa von Temisvar* (Pașa de Timișoara -tr.m.).
- Data: **7.11.1700, _11.1700** 52
 Nume: **Päesi di Transilvania e di Temisvaro**
Provincia di Temisvaro, Provincia di Temesvaro
Paese di Transilvania, ... quauto della Provincia di Temesvaro ...
Provincia subjecta arcu Temesvariensis, cum omnibus suis districtibus, et interfluentibus fluvijis (exact forma din *Articulus secundus* al tratatului de la Karlowitz^{2*} -n.m.)
... alter Terre di Sebes e di Lugos, che sono territory appartenento a Temesvaro ...
Temisvariensibus Territorijs
region Temisvariensis
Paese di Temesvaro
Regio Temesvariensis
 Sursă: *Scrisorile lui Alessandro Maurocordato di Scarlato sunt adresate lui My Lord Guiliemo Pagett, Baron di Beaudesert, Straord. Ambasre ... fiind trimise din Constantinopoli la 7. Nov. 1700 și nelli primi della Luna detta Giumagiel achir l'anno Mille Cento duodeci* (HHSA, 509, 355, 358-360)
 Obs.: A doua scrisoare este datată *In Constantinopoli, nelli primi della Luna detta Giumagiel achir l'anno Mille Cento duodeci* dar identificarea datei prezintă dificultăți⁷⁰.
 Odată cu înmulțirea contactelor dintre imperiali și otomani, aceștia din urmă au început să folosească noi denumiri – chiar și pe cea de Banat (de Timișoara)! – pentru Eyaletul Timișoara⁷¹ pentru a putea să se înțeleagă cu partenerii lor de dialog.
- Data: **2.12.1700** 53
 Nume: **Banatum Temisvariensem, Banatus, Temesvariensis partibus**
 Sursă: *Instrumentum Limites Cæsareo : Ottomannicos Nempe Inter Transylvaniam, e Marusium (i.e. Mureș -n.m.), Tibiscum (i.e. Tisza -n.m.) fluvios ex Cæsarea et Banatum Temisvariensem ex Ottomannico parte concernens ab vtrinsque Imperij ad id deportatis ambobus Commissarijs erectum.* (CZ, 3, 313)
 Obs.: *Primo Limites artificiales à monte Murarul, usque ad rupem Philipe dictam ?penes Marusium flus. ... fluvios Marusio imminentem leneo in isto tractu limitaneo Transylvaniam territorijs Caransebes, Lugos, Faczet et Lippa Banatus quippe Temesvariensis partibus separantis partem ...*
Semnata In castris penes Faczet (i.e. Făget -n.m.) la 2.da Decembris 1700 de către Generalis campi vigiliarus Præfectus, et Legionis unius pedestris Tribunus, Ludovicus Ferdinandus Comes Marsigli și Capigi Bassi Ibrahim Efendi⁴⁶.
- Data: **13.12., 30.12.1700** 54
 Nume: **Banato di Temisuar, dël Banato de Temisvar**
 Sursă: L. F. MARSIGLI : Rapoarte trimise către Dominik Andreas I. von Kaunitz⁷², *Reichsvizekanzler* (CZ, 3, 323, 330)
 Obs.: primul raport (Lit., copie) este trimis către Sig.(nore) Co:(mes) Caunitz, la Vienna, de către Luigi Ferd.(inando) Marsigli *Dal Campo di Bistra* și este datat *li 13 X^{to} 1700*. Al doilea raport este trimis din *Fajet* (i.e. Făget).
- Data: **29.12.1700** 55
 Nume: **Provincia di Temisvaro**
 Sursă: Scrisoare trimisă de *Graff Öttinge.(n)*^{39*} de la *Constantinopoli* (HHSA, 509, 362)

personal (martie 1696 - 8.01.1704), Müller va realiza în 1709 cea mai bună hartă a Ungariei de până la începutul sec. XVIII (JS, 135-137, 153, 241). Lucrările sale sunt importante pentru că se bazează pe observații și măsurători directe și nu pe alte hărți existente deja.

⁶⁷ Seraskier = comandant, general al trupelor terestre în imperiul otoman, comandant șef, ministrul de război [din *ser* (l.pr.) = căpetenie, șef + *asker* (l.a.) = armată]. În acest caz este vorba de zona de sub jurisdicția comandantului otoman al cetății Beograd.

⁶⁸ **Guido Wald** (Guidobald) **Rüdiger, Graf von STARHEMBERG** [* 11.11.1657, Graz; † 7.03.1737, Wien]; militar, 26.07.1689 - Generalfeldwachtmeister, 13.07.1692 - Feldmarschall-Leutnant, 17.06.1695 - (General)Feldzeugmeister, 5.02.1704 - Feldmarschall (ASB, 96), 1706-'08 comandant suprem al armatei imperiale în Ungaria, din 1708 comandant suprem al armatelor imperiale din Spania, 1710-'13 - vicerege al Cataloniei, guvernator al Slavoniei.

⁶⁹ într-un alt document, numele *Filger* pare a fi *friger* (?). Identitatea acestui *Barone* nu a putut fi încă descoperită.

⁷⁰ i.e. în primele (zile -n.m.) ale lunii zise *Giumagiel* în anul 1112 ?

⁷¹ mai multe asupra acestui subiect în studiul *Denumirea Banatului - percepția otomană oglindită în două scrisori ale lui Alexandru Maurocordat, mare dragoman al Sublimei Porți (1700)* [<http://www.banat.ro/nume.htm>].

⁷² **Dominik Andreas I., Graf von KAUNITZ** [* 30.11.1654, Brno; † 11.01.1705, Wien]; om de stat și diplomat, ambasador la München și Haga, reprezentant la tratativele de pace de la Ryswick / azi, Rijswijk, Olanda (1697), 1696 - *Reichsvizekanzler*.

- Data: **29.12.1700** 56
 Nume: **Banato di Temisvaro**
 Sursă: Arhiva L. M. Marsigli (ITA, 66, 283 / BUB, 115)
 Obs.: document datat 29. Dec. 1700. Vienna.
- Data: **(1700)** 57
 Nume: **il Banato di Tomösvar** (aşa!)
 Sursă: Un document semnat *Giovanni Adamo à Lachawiz, Secr(e)t^a.(rio) delle ling.(ua) Orient.(ale) di Sua Ma^a.(iesta) Ces^a.(rea)* (Leopold I²³ -n.m.) (HHSA, 509, 474)
- Data: **1700 (?)** 58
 Nume: **Temesuensis Comitatus, Chanadiensis Comitatus** (în colțul de NV al regiunii)
 Sursă: Giuseppe PIETRASANTA : *Ostia Danubii In Mare Nigro* (SL, II, 464)
 Obs.: hartă, 362 X 564 mm, publicată la Roma.
- Data: **~1700 - '01** 59
 Nume: **Banat:(us) \ Temisvar:(iensis) \ Pars**
Banat:(us) Temis \ var:(iensis) Pars
Banat:(us) Temisvar:(iensis) \ Pars
 Surse: Johann Christoph MÜLLER⁶⁶ :
-Sectio I pars Confinium artificialium ... (DAA)
-Sectio XXXV. Pars Confinium qvn. Marusii et Tibisci Fl. ... (DAA2)
-Sectio XXXIX. Omnium Ultima Pars Confinium Tibisci fl. Ripa Oriental ... (DAA3)
 Obs.: J. C. Müller a fost angajatul personal al lui Luigi Ferdinando MARSIGLI în timp ce acesta era reprezentantul imperial în comisia mixtă de trasare a noii granițe în urma tratatului de la Karlowitz. Pe baza celor 14 hărți - schiță executate la fața locului, și care au acompaniat rapoartele lui Marsigli către *Hofkriegsrat*, Müller a executat pentru Marsigli, între 1702-12.05.1703, un număr de 39 (41) de hărți - secțiune * ale noii granițe în timp ce locuia la Nürnberg, DE.
- Data: **~1700 - '01** 60
 Nume: **Banatus Temisvariensis**
 Sursă: (nesemnată; Johann Christoph MÜLLER⁶⁶ sau chiar Luigi Ferdinando MARSIGLI) * : *Mappa di tutto il trattato delli confini dell'Imperatore, mio patrone, con l'Impero ottomano, Re di Polonia, Repubblica Venezia* (LFM, 42)
 Obs.: harta nu este menționată în KB. Denumirea *Banatvs Temis\varien\sis* circumscrie clar regiunea de la Mureș la Dunăre și de la Tisza la Carpați.
- Data: **4.01.1701** 61
 Nume: **Banatto di Temesvar, Confini del Banato di Tömösvar**
 Sursă: Scrisoare adresată *Al Mylord Paget*^{40*} din *Carloviz*^{2*} li 4 di *Genaro*⁷³ vig. 1701 à voce del segretario *Shreyer*⁷⁴ mi riconformo ... (l.it.) (HHSA, 509, 368, 371)
- Data: **7.01.1701** 62
 Nume: **Temesvarer Banat**
 Sursă: Document al *HOFFKriegsRath* (Consiliul Aulic de Război -n.m.) (l.g.) (HHSA, 509, 312)
- Data: **15.02.1701** 63
 Nume: **Banatu Karansebesiensis**
 Sursă: Un act / scrisoare emis în *Hunyad* (i.e. Hunedoara) în favoare lui *Petrus Macskásy de Tynkova* (i.e. Petru Măciș de Tincova) de către *J(oannes) H(enricus) Di(e)trich de Glöckelsberg*⁷⁵ (KV, IV, 359-360)
 Obs.: Asupra acestui nume vom reveni pe larg într-un alt studiu.
- Data: **5.03.1701** 64
 Nume: **Provincia arcu Temeswariensis**
provincia Temeswariensi
Banatu Temeswariensi
Banatum Temeswariensem
Regio(ue) Temeswariensis
 Sursă: Documentul final al comisiei mixte imperialo-otomane de trasare a graniței (l.l., CZ, 3, 350-364; editat în întregime și de Raffaella GHERARDI - LFM, II, 497-508: B) *Stromento generale* în l.l)
 Obs.: *datum in Castris ad Bistram* pe 5to Martij 1701 și semnat de *Lud.:(ovico) Ferd.(inando) Comes Marsigli și Ibrahim Effendi Capigi Bassi.*
Pars 2.da.
Ab extreme Wallachiae Confinio usque ad Narusium fluvium.
Quemad modum porrò vigore art.(iculi) 2^{di} (din tratatul de la Karlowitz -n.m.) Provincia arcu Temeswariensi subjecta in

⁷³ Gennaio (l.it.) - ianuarie.

⁷⁴ George SCHREYER von Melon [* ?; † ?]; secretarul ambasadorului englez William PAGET.

⁷⁵ Johann Heinrich Dietrich, Freiherr von GLÖCKELSBURG [* ?; † 1707]; militar, 25.01.1700 - Generalfeldwachmeister; 21.04.1704 - Feldmarschall-Leutnant (ASB, 35).

Excelli Imperij Ottomanici possessione manere vebet, ita ad rite separandam ab hac provincia Temesvariensi, Transilvaniam soliti cumuli maximam quidem parte jam cerecti: ... Super monte Wurbur Muráru, ubi utriusque Imperij limites mediati cum immediatis concurrat, et ubi est extremum Wallachiae confinium cum Transilvaniâ, et Banatu Temesvariensi. ... Quemad modum tando constituta intrâ Banatum Temesvariensem loca, in Pacis Instrumento tam nominata, quàm sub generali illâ Claussulâ: qualiscunq, alius similis locus reperiatur comprehense sunt dem olienda, Regio(ue -n.m.) Temesvariensis omnia ab armis Cæsare libera relinquenda; ... (CZ, 3, 361, 364)

- Data: **5.03.1701** 65
 Nume: **Banatu hoc Temesvariensi terram arcu Temesvar subiectam**
 Sursă: *Edictum pro Plenaria Pacis Executione nomine Augustiss^{imi} Romanorum Imperator^{is} ab ejusdem Commissario sub Tentorijs Publicatum præsente Ottomannico Commissario ejus Collega. (CZ, 3, 366)*
 Obs.: (I.I.), *Actum in Castris Cæsareis ad Pistrum die 5ta Martij 1701. Banatu hoc Temesvariensi apud Raffaella GHERARDI (LFM, II, 507). Actul este Pars tertia din Limites Trans Danubiales a documentului final al comisiei mixte imperialo-otomane de trasare a graniței, care a fost trimis 14 di marzo 1701 către Sua Maestà Cesarea Leopold I²³. Cu această ocazie, sub genericul Settima e ultima umilissima relazione della Transilvania ..., au fost trimise la Wien de către L. F. Marsigli nu mai puțin de 14 documente printre care și traducerea în limba italiană a variantei turcești a Stromento⁷⁶ generale, varianta în limba latină a aceluiași document și corespondența sa cu ambasadorul englez și olandez la Sublima Poartă, pașa din Temiswar și Belgrado, gubernium-ul Transilvaniei etc. (LFM, II, 482-516).*
- Data: **14.03.1701** 66
 Nume: **nel Banato**
 ... il distretto di Karasova è il più grande, ed è uno di quelli che formano il Comitato di Severin, parte del **Banato di Temiswar**, ...
Banato di Temiswar
 Sursă: *Scrisoarea lui Luigi Ferdinando MARSIGLI adresată Sacra, Cesarea e Real Maestà Leopold I (LFM, II, 482-487).*
 Obs.: *trimisă din campo di Bistra pe 14 di marzo 1701.*
- Data: **14.03.1701** 67
 Nume: **paesi del Sirmio, Bosnia e Temeswar il paese di Temeswar il territorio di Caransebes sottoposto a Temeswar**
 Sursă: *Ibrahim Capigi Bassi e Commissario di Confini per la Porta ottomana : Traduzione dello Stromento generale delli confini del Sirmio, Bosnia e Temeswar (LFM, II, 487-497).*
 Obs.: *Tradotto (din l.tr.?) da me Aluise Wolde, interprete cesareo.*
- Data: **~ iarna 1701 - '02** (1699 în KB) 68
 Nume: **Banatvs Temisvariensis**
 Sursă: (nesemnată; Johann Christoph MÜLLER⁶⁶) * : *THEATRUM REGIONUM in quibus fungos, etc., quorum icones, hoc libro, continentur, colligere licuit: MAPPA GEOGRAPHICA in qua confinia Caesareo-Turcica secundum pacis Carlovitzensis instrumentum statuta exhibentur ... (BUB, 47, 6 (sau 4?); KB, 82-83, 201-202, 341-342; JS, 194, 333 nota 110)*
 Obs.: *hartă, 730 (720 în KB) X 380 mm, scară ~1:1130000, a fost făcută pentru a ilustra cartea despre ciuperci⁷⁷ a lui Luigi Ferdinando MARSIGLI. Denumirea Banatvs Temisva\riensis circumscrie foarte clar regiunea de la Mureș la Dunăre și de la Tisza la Carpați.*
- Data: **~1702 - '03** 69
 Nume: **Banatus Temisvariensis**
 Sursă: *Johann Christoph MÜLLER⁶⁶ * : (Banatus Temisvariensis) (BUB, 28, 11; KB, 69-70, 196, 328-329)*
 Obs.: *hartă, 580 X 410 mm, scară ~1:700000, cartușul este gol. Harta a fost executată pentru Luigi Ferdinando MARSIGLI și se află azi la Biblioteca Universitaria di Bologna, Manuscript Volum 28 / 11 (9 în KB) (Notizie geografiche e geneologiche dell' Ungaria raccolte dal Generale Conte Marsigli, 1702-1703). Denumirea Banatus Temisva\rien\sis circumscrie foarte clar regiunea de la Mureș la Dunăre și de la Tisza la Carpați.*
- Data: **1703** 70
 Nume: (nenominalizat)
 Sursă: *Guillaume Del Isle⁷⁸ : Carte de la Hongrie \ et des Pays qui en dependoient autrefois \ Dressée sur un grand nombre de memoirea \ et Carte manuscrites ou imprimées \ Rectifies par les Observations du Cte Marsilii et quelques autres \ Par*

⁷⁶ *stromento*, forma învechită pentru *strumento* (l.it.) = instrument.

⁷⁷ proiect abandonat.

⁷⁸ **Guillaume De l'Isle** sau **Dél'Isle / DELISLE**, L'ainé [* 28.02.1675, Paris; † 25.01.1726, Paris]; cel mai renumit cartograf francez al începutului de sec. XVIII, este considerat primul cartograf care și-a realizat lucrările cu adevărat pe baze științifice; din august 1718 este numit "primul geograf al regelui", poziție creată în premieră special pentru el pe când era profesorul de geografie al regelui francez Louis XV*.

* **Louis XV**, le Bien-Aimé [* 15.02.1710, Versailles; † 10.05.1774, Versailles]; 1.09.1715 - Roi de France et de Navarre, Coprinces d' Andorre.

Guillaume Del Isle Geographe \ de l'Academie Royale de Sciences \ A Paris ches l'Auteur sur le quai de l' Horloge à la Couronne de diamants \ avec Privilege du Roy pour 20 ans \ 1703.

Obs.: hartă, 460 X 650 mm, publicată la Paris. Ciudat este că De l'Isle menționează că a rectificat harta lui după observațiile lui L. F. Marsigli și totuși nu identifică regiunea bănățeană în vreun fel. Or Marsigli cunoștea în amănunt regiunea și știa cum se numise ea în timpul antichității, regatului medieval ungar⁷⁹, în timpul otomanilor și folosise constant denumirea de Banatul Timișoarei / Banat în lucrările sale încă din ~1689-'90 (nr. 10).

Data: ~1706 - '16

71

Nume: **Banatu Temisvarinu**

Sursă: Chr.(istoph) WEIGEL⁸⁰ excudit : *Mappa der zu Carlovitz geschlossenen und hernach durch zwey gevollmächtigte Commissarios vollzogenen Kaiserlich - Türkischen Gräntz = Scheidung so im dem früh-Jahr 1699, angefangen und nach verflussung 26. Monaten vollendet worden.* (SL, II, 676)

Obs.: hartă, 347 X 188 mm (347 X 289 mm cu desenele înconjurătoare, 9 în header-ul și 10 footer-ul hărții), scara 1:1810000, a fost publicată de Samuel FABER și Christoph WEIGEL în *Atlas scholastichodoeporicus oder immer stärker anwachsender Schul- und Reisen-Atlas: nach der Schwer- und Beschwerlichen Last erleichtert und bequemer gemacht sowohl in denen Alten für die gelehrte; als auch in den Neusten Kleinen, doch vollständigen Mappen, für diejenige, welche in denen Land-Charten noch unerfahren*, Nürnberg (1706-'16).

Data: 1707

72

Nume: **Pars Banatus Temisvariensi**

Sursă: (nesemnată) : *Principatus Valachiae* (în cartuş: *Augustissimo Invictissimoque Romanorum Imperatori Iosepho I.⁸¹ Mappam hanc geographicam principatus Valachiae ...*)

Obs.: hartă⁸², 1680 X 760 mm, scara ~1:250000, se află depozitată la Österreichische Nationalbibliothek. Ea doar copiază harta stolnicului Constantin CANTACUZINO, realizată în colaborare cu doctorul și filozoful Ioan COMNEN, gravată de Hrisant NOTARA și tipărită în limba greacă la Padova în 1700 sub numele *Index geographicos celssimi Principatus Wallachiae*, ... În 1718, o variantă în limba italiană a hărții lui Cantacuzino este tipărită tot la Padova. Pe hartă stolnicului Cantacuzino nu apare nominalizat *Banatus Temisvariensi*.

Data: 1708

73

Nume: "Vlașca"

Sursă: Silviu ANUICHI, *Relații bisericești româno-sârbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea* (teză de doctorat; extras din revista *Biserica Ortodoxă Română*, an XCVII, nr. 7-8/1979), Editura Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1980, 192 pg.; p. 23 (Silviu ANUICHI, 46 apud ISD2, 679)

Data: 1708

74

Nume: **Comté de Chonad, Comté de Temeswar** (sic!)

Sursă: Zacharias CHATELAIN : *Nouvelle Carte de la Hongrie, divisée selon ses differents etats, avec une chronologie de ses ducs et de \ ses rois, dans la'quelle on voit ausse par des tables alphabetiques, les archeveschez, evechez, universitez, et les batailles les plus momorables.* (SL, I, 113 CHATELAIN 1)

Obs.: hartă, 618 X 468 mm, a fost publicată în *Atlas Historique, ou Nouvelle Introduction à l'Histoire, à la Chronologie et à la Géographie Ancienne & Moderne, Représentée dans de Nouvelles Cartes où l'on remarque l'Établissement des États er Empires du Monde, leur Durée, leur Chute et leurs Différens Gouvernemens*, L'Honoré et Châtelain, 7 Tome, Amsterdam, 1705-'20; Tome II, 1708, No. 38. Acest atlas *historique*, jumătate atlas geografic și jumătate enciclopedie, este una dintre cele mai importante și impozante lucrări de gen ale epocii. Inițial publicat în 1705 de François L'Honoré et Compagnie, apoi în 1708 de Frères Châtelain, atlasul este tipărit în 1718 *Chez L'Honoré et Châtelain* cunoscând apoi, sub îndrumarea familiei Châtelain⁸³, nu mai puțin de 4 ediții până în 1739. Chiar dacă a fost publicat anonim, textul este atribuit lui Nicolas GUEUDEVILLE [* 1652; † ~1721] în timp ce hărțile sunt realizate de Zacharias CHÂTELAIN după lucrările lui Guillaume De l'Isle.

Data: 1709

75

Nume: **Hung.(ariae) inferior, Comit.(atus) Csanadiensis, Comit.(atus) Temesiensis** | i.e. Ungaria inferioară, Comitatul Cenad, Comitatul Timiș (l.l.)

Sursă: J.(ohann) C.(hristoph) MÜLLER⁸⁶ : *Augustissimo romanor(um) imperatori Iosepho I⁸¹. Hungariae regi invictissimo mappam hanc Regni Hungariae propitiis elementis fertilissimi cum adjacentibus regnis et provinciis nova et accuratori forma*

⁷⁹ În manuscrisele marsigliene există o împărțire schematizată a *Ungaria latē sumpla dividitur ... în care Partes sive Transtibiscanam I hore in Comitatus ... 5. Torontaliensem, ... 8. Aradiensem, ... 10. Csanadiensem, ... 13. Temesiensem, ... 14. Severiensem*. Deci, L. F. Marsigli cunoștea și numele comitatelor medievale ungare din regiunea bănățeană (ITA, 66, 114-și următoarele).

⁸⁰ Christoph WEIGEL, *cel bătrân* [* 9.11.1654, Redwitz, Egerland zur Welt; † 5.02.1725, Nürnberg]; gravor, negustor de obiecte de artă, editor, a lucrat în Frankfurt am Main, Wien și Augsburg înainte de-a se stabili în Nürnberg (1698).

⁸¹ Joseph I de Habsburg [* 26.07.1678, Wien; † 17.04.1711, Wien]; 1687 - rege al Ungariei, 1688 - rege al Bohemiei, 23.01.1690 - Rex Romanorum, 1705 - împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană. Faptul că în cartuşul hărții apare *Imperator* ajută la datarea ei.

⁸² Un amplu studiu asupra acestei hărți completat cu o reproducere este publicat în Franz WAWRIK, Helga HÜHNEL, Jan MOKRE, Elisabeth ZEILINGER, *Kartographische Zimelien. Die 50 schönsten Karten und Globen der Österreichischen Nationalbibliothek*, Wien, Holzhausen, 1995, 148 Site, ISBN 3-900518-36-X, p. 104-105.

⁸³ Zacharias CHÂTELAIN [† 1723], fii săi, Henri Abraham [* 1684; † 1743], Zacharie [* 1690; † 1754] și ginerele François L'HONORÉ.

ex optimis schedis collectam D.D.D. eiusdem S. Majestatis Camera Regia Hungarica A.C.MDCCIX (SL, I, 410 - se reproduce doar parțial harta)

Obs.: hartă, 1240 X 1660 mm, scara 1:560000, patru coli, gravori I. A. Pfeffel, C. Engelbrecht, a fost comandată de Camera Regia Hungarica / Magyarokmáza în circa 2500 de exemplare și a fost tipărită la Wien fiind decorată de Antonio BE-LLUCCI. Pentru a ilustra Transilvania, Müller a folosit harta *Mappa della Transilvania* din 1699 a lui Giovanni Morando VISCONTI⁵² (nr. 31). Este considerată cea mai bună hartă a Ungariei executată până la începutul secolului XVIII.

Realizarea acestei hărți a avut și o componentă de **comandă politică**; chiar dacă Johann Christoph MÜLLER folosea constant numele *Banatus Temisvariensis* până atunci în hărțile pe care le lucrase pentru Luigi Ferdinando MARSGLI, cei care au plătit realizarea acestei hărți au impus o denumire mai "ungară". Această atitudine va fi o constantă a autorităților ungare, civile și bisericești⁸⁴, precum și a intelectualilor maghiari, până în ziua de azi. Numele **Banat** (*Bánság*, *Bánát* în l.m.) va fi considerat mult prea imperial / habsburgic pentru a putea fi folosit în mod curent. Iar excepțiile de la această regulă tacită sunt puține.

Data: **1712, noi ediții ~1720**

76

Nume: **Temesuensis Comitatus, Chanadiensis Comitatus**

Sursă: *Ioh.(ann) Bapt.(ist) HOMANNO*⁸⁵ S.C.M. *Geographo : Danubii Fluminis (...) Pars Media, in qua Hungaria, Sclavonia, Bosnia, Dalmatia et Servia ...* (TM 05624; SL, I, 242)

Obs.: hartă, 453 X 533 mm, scara 1:2000000, publicată în Johann Baptist HOMANN, *Atlas von Hundert Charten ...* (Nürnberg, 1712). SZÁNTAI Lajos o datează greșit 1713.

15.04.1716: (Constantinopol) otomanii declară război și Imperiului habsburgic.

5.08.1716: bătălia de la Peterwardein (Petrovaradin)⁸⁶.

12.10.1716: garnizoana otomană a cetății Timișoara capitulează în fața trupelor imperiale conduse de Eugeniu de Savoia⁸⁷.

21.07.1718: se semnează tratatul de la Passarowitz⁶.

Data: **5.08.1716**

77

Nume: **Com.(te) de Temeswar** (l.f.), **Chanadiensis Comit.(at.)** (l.l.)

Sursă: Gerard van KEULEN⁸⁸ : *Nieuwe Accurate Kaert van een gedeelte van Hongarie en Donau Stroom vertonende Belgrado en Peter Wardein, alwaer de Batalje is Voor gevallen tussen de Kyser en Groote Turk, den 5 Augustus 1716, als ook de Stad Temeswar nu door den Kyser ingenomen neven de Daar omtrent gelegen Provintien en Steeden ...* (WHK, 17, 1)

Obs.: hartă, 590 X 505 mm, scara ~1:420000, J. Keyser sculp.(sit), publicată Amsterdam by Gerard van Keulen met. Privet. Pe hartă sunt oferite denumiri atât în limba latină cât și în limba franceză: *Bodrogensis Comit: / Comte de Bodrok*.

Data: **1716 (?), 1718**

78

Nume: **Comit.(atus) Temesiensis**

Sursă: hărți publicate la Nürnberg de familia WEIGEL⁸⁰.

Data: **30.12.1716**

79

Nume: **neoaquisito Banatu Temisvariensis**

Sursă: *Hof-Cammer-Referat die bestellung einer Commision in loco zuer Einrichtung des Cameralis, circa fundos et proventus, wie Sie etabliren und zu reguliren seyen, in neoaquisito Banatu Temisvariensis betreffend* (CF, 45, nota 15; 46, nota 16; SP, 144-149).

Obs.: Memoriu al Camerei Aulice (*Hof-Cammer*) adresat împăratului Karl VI⁸⁹ referitor la organizarea administrativă a nou dobânditului (*neoaquisticum* -l.l.) Banat (CF, 19-21).

Data: **30.01.1717**

80

Nume: **Bannat**

Sursă: HKA, 125 (rote 1), 2

⁸⁴ la începutul sec. XX, Biserica Romano-Catolică din Banat, condusă de episcopul Alexander III DESSEWFFY de Csernek et Tarkeő, avea următoarea atitudine: ... *territorium, sub apocripho nomine Banatus Temesiensis ... Ast monstruosum illud phantasma de "Banatu Temesiensi" ...* (în *Schematismus Cleri Dioecesis Csanádiensis pro Anno Domini jubiliarii MDCCCC* (1900), Temesvárini, Typis Typographiae Dioecesis Csanádiensis, 1899, 388 pg.; p. 26, 29).

⁸⁵ **Johann Baptist HOMANN** [* 20.03.1663, Oberkamlach (Kambach bei Mindelheim); † 1.07.1724, Nürnberg]; inițial călugăr dominican, în 1702 a înființat cea mai importantă firmă germană de cartografie a secolului XVIII, în 1707 publică primul său atlas intitulat *Neuen Atlas iiber die gantze Welt* și apoi devine *Membrum al Regiae borussiae Societatis Scientiarum*, în 1715 este numit *Sacrae Caesareae Maiestatis Geographus* de către împăratul Karl VI de Habsburg⁸⁹.

⁸⁶ Peterwardein (l.g.), Pétervárad (l.m.), Varadinum Petri (l.l.), Петроварадин / Petrovaradin (l.s.); azi, parte a orașului Novi Sad, RS.

⁸⁷ **Franz Eugen, Prinz von SAVOYEN-CARIGNAN** [* 18.10.1663, Paris; † 21.04.1736, Wien]; din 1683 în serviciul Casei de Habsburg, cel mai strălucit conducător militar imperial al epocii: 14.11.1685 - Generalfeldwachtmeister, 4.11.1687 - Feldmarschall-Leutnant, 31.05.1690 - General der Kavallerie, 25.03.1693 - Feldmarschall, 2.05.1708 - Generalleutnant; 21.02.1707 - Reichs-Generalfeldmarschall (ASB, 88), învingătorul de la Zenta (Senta, RS; 11.09.1697), cuceritorul Timișoarei (12/13.10.1716).

⁸⁸ **Gerard van KEULEN** [* ~1678, Amsterdam; † 1727, Amsterdam]; matematician, cartograf și gravor talentat, 1704 - preia conducerea firmei tatălui său, Johannes van KEULEN și introduce proiecția Mercator în realizarea hărților maritime pentru *Nieuwe Lichtende Zee-Faakel*, din 1706 - numit hidrograf al *Vereenigde Geotroieerde Oost-Indische Compagnie / VOC*.

⁸⁹ **Karl VI** de Habsburg [* 1.10.1685, Wien, Karl Josef Franz; † 20.10.1740, Wien]; 1703 - rege al Spaniei, 12.10.1711 - ales și pe 22.10.1711 - încoronat la Frankfurt am Main drept împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, din 1711 - rege al Ungariei sub numele de **III. Károly**.

- Obs.: Document referitor la organizarea comerțului cu sare în Banat.
- Data: **10.03.1717** 81
 Nume: **Banat von Temesvar, Bannath Temesvar**
 Sursă: HKA, 125 (rote 1), 19, 20
- Data: **31.03.1717** 82
 Nume: **Temesvarer Banat, Bannats**
 Sursă: HKA, 125 (rote 1), 6
- Data: **14.04.1717** 83
 Nume: **Bannat Temeswar, Banat, Temeswarer Bannat**
 Sursă: HKA, 125 (rote 1), 18, 23
- Data: **4.05.1717** 84
 Nume: **Bannatu(s), Bannatum**
 Sursă: Scrisoarea lui De Viare⁹⁰ către Reverendi Patres Ordinis Minorum S. Patris Francisci de Observantia, Provinciae Bulgaria (HKA, 8, 489)
 Obs.: ... Mandatum et voluntatem Domini in hocce **Bannatu** Commendantis Generalis de Cavalleria Comitatus á Mercj Excellentiae ...
- Data: **20.05.1717** (?; > _08.1718 -n.m.), **1745** 85
 Nume: **C^{TE} Chonad, Comté de Temesvar** | i.e. Comitat (district) de Cenad / Timișoara (l.f.)
 Sursă: -G.(uillaume) Dél' Isle⁷⁸ : Carte Particuliere de la Hongrie, de la Transilvanie, de la Croatie et de la Slavonie, dressee sur les Observations de Mr. le Comte Marsilli et sur plusieurs autres Memoires ... (SL, I, 146-148)
 -G.(uillaume) Delisle : CARTE PARTICULIERE DE LA HONGRIE DE LA TRANSILVANIE DE LA CROATIE ET DE LA SCLAVONIE \ Dressée sur les Observations de M.^r le Comte Marsilli et sur plusieurs autres Memoires Par G. Delisle ...
 Obs.: -hartă, 444 X 570 mm, scara 1:1410000, publicată la Paris, Guillaume De l'Isle este menționat ca fiind *premiere Geographe du Roy*⁹¹ iar *Compte Marsilli* este Luigi Ferdinando, conte MARSIGLI⁹⁰.
 -hartă, 470 X 560 mm, publicată la Paris în 1745.
- Data: **12.07.1717** 86
 Nume: **Bannat Temesvar**
 Sursă: Memoriu adresat Camerei Aulice (Hof-Cammer) de generalul Claude Florimond, Graf MERCY d'Argenteau⁹², numit *Unvorgreifliches Einrichtungs-Projectu in dem Bannat Temesvar* / Proiect modest de organizare al Banatului Timișoarei (CF, 46).
 Obs.: *Memoriul, elaborat împreună cu generalul WALLIS*⁹³, comandantul cetății Timișoara și comisarul suprem de război Ignaz HAHN, ... (CF, 46, nota 18).
- Data: **27.07.1717** 87
 Nume: **Banater Landes**
 Sursă: Înaltul rescript aulic de înființare a *Banater Landes-Einrichtungs-Commission*⁹⁴ (CF, 47).
- Data: **9.08.1717** 88
 Nume: **... Temesvariensis, ita dictus Banatus ...**
 Sursă: (copia) *Wersicherungs decret* pentru *Rev.(erendo) de P.(atri) Petro Röhl ordinis minorum reformatorum S. P. Francisci Provinciae Hungariae* adresată *Per Imperatorem* (i.e. Karl VI⁸⁹ -n.m.). (HKA, 125 (rote 1), 24, 26)

⁹⁰ **Pierre-Joseph de VIARD(T), Baron de Coussances** [* ?; † 23.04.1718]; 1701 - Oberst în armata imperială; 1703 - comandant al unui regiment de dragoni (viitorul Böhmisches Kürassier-Regiment) și între 1711-'18 proprietar al aceluiași regiment; 12.02.1706 - Generalfeldwachtmeister; 14.05.1716 - Feldmarshalleutnant (ASB, 105); participă la asediul Timișoarei din vara anului 1716.

⁹¹ "primul geograf al regelui"; nu sunt convinși de datarea hărții oferită de SZÁNTAI Lajos (i.e. 20.05.1717) pentru că poziția de *premiere Geographe du Roy* a fost creată în premieră special pentru Guillaume De l'Isle⁷⁸ doar în august 1718, pe când acesta era profesorul de geografie al regelui francez Louis XV.

⁹² **Claude Florimond** (Claudius Florimund -l.l.), **Graf** (conte) **MERCY** [* ~1666, Martin-Fontaine, lângă Longwy / Lorraine, FR; † 29.06.1734, Crocetta, lângă Parma, IT; ucis în luptă, a fost înmormântat (2.07.) în catedrala din Reggio Emilia]; din 1682 în serviciul Casei de Habsburg; 10.05.1704 - Generalfeldwachtmeister, 20.1.01706 - Feldmarschall-Leutnant, 8.05.1716 - General der Kavallerie, 12.10.1723 - Feldmarschall; primul conducător militar și civil al Banatului între 1716-'33 (ASB, 63; APP 1247-1248).

Titlul de prim "*gubernator militar* (sic !) și *civil*" al Banatului acordat lui Mercy de mai toată istoriografia română (ex. CF, 83) și străină **nu** este corect. Funcțiile sale militar-administrative s-au numit *Commandirend(er) General* (l.g.; HKA, 125*, 185, 210; HKA, 8, 444, 528) / *Comendantis Generalis* (l.l.; HKA, 8, 489; HKA, 125*, 219-220) / general commandant (l.r.) și *Präsident der (entstehenden) Banater Landes-administration* (APP, 1247).

⁹³ **Franz Anton Paul Graf von WALLIS, Freiherr von Carighmain / Karighmain** [?.01.1678, Wien; † 18.10.1737, Sibiu, RO]; militar: 1701 - Hauptmann, 24.05.1716 - Generalfeldwachtmeister, 25.10.1723 - Feldmarschall-Leutnant, 20.03.1734 - General der Kavallerie, 20.03.1735 - Feldzeugmeister, 21.10.1716-1.10.1729 - comandant al cetății Timișoara, 1729-18.10.1737 - comandant general al Transilvaniei și director suprem al Olteniei (ASB, 108; APP, 2033-2034; *Istoria Românilor*, VI, 452, 1071).

⁹⁴ Costin FENEȘAN traduce defectuos *Banater Landes-Einrichtungs-Commission* drept *Comisia de organizare a Țării Banatului* (CF, 47). Traducerea corectă ne arată că este vorba de *Comisia provincială de organizare a Banatului*.

Data:	19.08.1717	89
Nume:	das Temeswarer Banats, Banat	
Sursă:	Document emis <i>ex Consilio Bellico</i> (Consiliul de Război -n.m.) (HKA, 125 (rote 1), 31-32)	
Data:	3.09.1717	90
Nume:	Temeswarer Bannats	
Sursă:	HKA, 125 (rote 1), 33	
Data:	7.10.1717	91
Nume:	Temisvarer Banats, Banat Temisvar, in dem Banat, der Banat, Temisvarer land, Banat von Temisvár, Temesvarer Banat	
Sursă:	<i>Instrucțiuni date (de Consiliul Aulic) comisarilor imperiali von KALANEK⁹⁵ și Ignatius HAHN⁹⁶ pentru organizarea economică și administrativă a Banatului Timișorii</i> (MN, 27; CDMB, nr. crt. 108: 11, 12v, 32, 40v, 41)	
Obs.:	copie autenticată în Timișoara de arhivarul <i>Temes vármegye</i> la 10.12.1896 după originalul deținut de <i>Délmagyarország</i> történelmi és régészeti museum társulat / Societatea de istorie și arheologie din Ungaria de sud (înființată la Timișoara în 1872). La p. 12v apare <i>Banat Temisvar Comandirenden Generalen</i> .	
Data:	8.10(?).1717	92
Nume:	Temeswarer Banat	
Sursă:	<i>Conscriptio ... in Temeswarer Banat ...</i> (HKA, 125 (rote 1), 33)	
Data:	16.10.1717	93
Nume:	Temesvarer Bannat	
Sursă:	Ordin al generalului Mercy ⁹² : (Beograd) <i>An die sammentlichen Vice Gespan den Temesvarer Bannat (Temesvárer Einrich-tungs-Sachen de Anno 1717; SJ, 147, nota 1).</i>	
Data:	1.11.1717	94
Nume:	im Banat Temeswar	
Sursă:	HKA, 29, 401	
Data:	16.11.1717	95
Nume:	Temesvarrer (așa!) Banat	
Sursă:	HKA, 125 (rote 1), 57	
Data:	-11.1717	96
Nume:	Temeser Banats	
Sursă:	Constituirea <i>Landes Administration des Temeser Banats</i> și <i>Acta die Einrichtung des Temeser Banats betreffend</i> (SJ, 143; 144, nota 1)	
Obs.:	SZENTKLÁRAY Jenő menționează că a existat și propunerea ca în loc de <i>Administration</i> să se folosească titulatura <i>Gubernium Banale</i> (SJ, 143, nota 2).	
Data:	~1717	97
Nume:	Comit.(atus) Temesiensis	
Sursă:	<i>J. W. RIBERGER : Belgrad</i> (WHK, 17, 21)	
Obs.:	hartă, 165 X 150 mm; scara 4 mile germane = 51 mm.	
Data:	1717	98
Nume:	Comitatus Temeswar	
Sursă:	Joachim OTTENS ⁹⁷ : <i>Nieuwe en Accurate Caart van de Omleggeude Lande van Belgrado als mede des selfs Belegeringh ende Marse der Kezserlyke armee</i> (SL, II, 447-449)	
Obs.:	hartă, 312 X 386 mm (fără gravurile din chenar ale orașelor <i>PeterWardein, Belgrad, Temeswar</i>), scara 1:495000, publicată la <i>Amsterdam</i> de Joachim OTTENS.	
Data:	1717	99
Nume:	Temeswarer Bannat, Bannat Temeswar i.e. Banatul Timișoarei (l.g.)	
Sursă:	<i>Joh.(ann) Bapt:(ist) HOMANN⁸⁷ : Neu Geographisch vorges telltes Ungarisches Kriegs Theatrum in Servien und dem Bannat Temeswar ...</i> (SL, I, 246-244)	
Obs.:	hartă, 370 X 558 mm (460 X 558 mm cu gravurile și hărțile orașelor din chenar), scara 1:450000, publicată la <i>Nürnberg</i> .	
Data:	1717	100
Nume:	Temesvarer Banat	
Sursă:	Wilhelm Reinhard, Graf von NEIPPERG-NEUPERG ⁹⁸ : <i>Designation deren in dem Temesvarer Banat samentlichen Dörffern und darin befindlichen Häusern</i> (Temesvárer Einrichtung-Sachen de Anno 1717; SJ, 20-26; CF 48)	

⁹⁵ Johann Alexander, Freiherr von KALLANEK [* ?; † ?]; consilier aulic, în 1718 conducător al Comisiei de reorganizare a întreprinderilor miniere cu sediul în Timișoara (CF, 46); (APP, 856).

⁹⁶ Ignaz HAHN [* ?; † ?]; comisar suprem de război (CF, 46, nota 18).

⁹⁷ Joachim OTTENS [* 28.06.1663; † 1719]; editor de hărți și librar olandez, inițial a lucrat ca și gravor pentru Frederick de Wit, în 1711 își deschide propria firmă care va fi continuată de fii săi: Reiner [* 1698; † 1750] și Joshua [* 1704; † 1765].

- Obs.: prima conscriere (cunoscută și drept *conscriptia Mercy*⁹²) a localităților din Banat efectuată de o echipă de topografi militari imperiali și funcționari civili în toamna anului 1717.
- Data: ~1717 - '19 101
- Nume: **Banato di Temisvar**
- Sursă: Luigi Ferdinando MARSIGLI : manuscrisul *Primo Abbozzo del Compendio Storico dell'Ungaria, per servire d'introduzione al Trattato Acta executionis pacis fatto dal Generale Co.(onte) Marsili*, BUB - 1044.117 (și ITA, 66, 308-375), 116 pg., l.it., manuscris nedatat.
- Obs.: ITA, 117, 320: ... vera Ungaria et quella che fa la primaria divisione di Cisdanubiale, e Transdanubiale rispetto a Viena. La Transdanubiale ha varie subdivisioni, antiche, e moderne. L'antiche sono quella della Transilvania esistente fra Monti; delle parti del Regno, che è tutto il travo fra posto ai Monti della Transilvania, e Tibisco (i.e. Tisza -n.m.) dai suoi fonsi nella Marmoros (i.e. Maramureș -n.m.) sino at suo confluente nel Danubio, e da questo sino alle prementovate Porte Iene del Danubio (*Portas Ferreas Danubij* în l.l.; *Porțile de Fier ale Dunării* -n.m.), e pure si subdividono in Parti superiori, ed inferiori, e queste ultime erano governate da un Bano causa del nome del Banato di Temisvar. Le nuove divisione sono quelle dell'Ungaria superiore cioè Transtibiscana; ... (p. 10).
- Încă din 1906⁹⁹ se știe că Marsigli a scris acest text drept introducere la preconizatul său proiect de publicare a tuturor documentelor referitoare la acțiunile diplomatice ulterioare semnării păcii de la Karlowitz, inclusiv cele legate de activitatea comisiei mixte imperialo-otomane de trasare a noii granițe. Titlul acestui volum urma să fie *Acta executionis pacis*. Din păcate, asemeni altor proiecte marsigliene, nici acesta nu a fost finalizat.
- Explicația lui Marsigli referitoare la *Banato di Temisvar* este confuză și greșită. În regatul medieval ungar a existat o parte superioară (*Partium Regni superiorum*) încă din sec. XIII (prima atestare documentară fiind în 1299) iar cea inferioară (*Partes regni Hungariae inferiores*) este databilă doar de la sfârșitul secolului XIV (prima atestare documentară fiind în 1390). Dar *Partes regni Hungariae inferiores* nu a fost condusă niciodată de un ban, care rezida la Timișoara, de unde ar fi apărut și numele de Banat de Timișoara (*Ungaria ... subdividono in Parti superiori, ed inferiori, e queste ultime erano governate da un Bano causa del nome del Banato di Temisvar / Banus Temisuarini residebat - Epitome ...*). În regatul medieval ungar nu a existat vreodată un ban(at) de Timișoara. Probabil, confuzia marsigliană apare deoarece anumiți comiți de Timiș¹⁰⁰ au fost concomitenți și bani de Severin iar Marsigli credea că *il Comitato di Severin*, (este -n.m.) parte del *Banato di Temiswar* (LFM, II, 486). Învățătul bolognese cunoștea foarte bine cursul Dunării dar cetatea Severinului nu mai exista pe vremea sa pentru că fusese cucerită și distrusă de turci în 1525. Probabil, de aceea, Marsigli a crezut că sediul banului de Severin nu putea fi decât în cetatea Timișoara.
- Data: ~1717 - '19 102
- Nume: **Banus Temisuarini** (sic!)
- Sursă: Co.(mes) Aloysii Ferdinandi Marsili : *Epitome Historicum Regni Hungariae, sive Prodrum et Introductio ad Acta Executionis Pacis Carlowicensis ad Clementem XI. P.(ontifex) M.(aximus)* (= *Bellum Tekelianum* pe cotor), cu dedicație tipărită și prefață, manuscris scris foarte îngrijit, 59 (118) pg. cu chenar, BUB - 1044.19 (și ITA, 66, 121-178), l.l., manuscris nedatat.
- Obs.: ITA, 19, 133: (*Hungaria ...*) *Dimiditur tamen in partem superiorem, et inferiorem, quas regebat Banus deducto à Banatu Temiswarensi, nomine, et qua supramemoriatus Banus Temisuarini residebat.* (p. 13).
- Epitome ...* este doar o variantă "periată" – corectată și pregătită pentru tipar – a manuscrisului *Primo Abbozzo del Compendio Storico dell'Ungaria ...*.
- Datarea celor două manuscrise ridică probleme aparent fără soluție. Sunt anumite indicii circumstanțiale care permit totuși o datare aproximativă¹⁰¹:
1. *Epitome ...* a fost dedicată papei Clement XI¹⁰² iar acesta a fost *Pontifex Maximus* între 1700-'21.
 2. În prefață se amintește de moartea împăratului Leopold I (5.05.1705). Deci, prefața este posterioră anului 1705.

⁹⁸ Wilhelm Reinhard, Graf von NEIPPERG-NEUPERG [* 27.05.1684, Wien(?); † 26.05.1774, Wien]; 4.11.1723 - Generalfeldwachtmeister, 20.11.1733 - Feldmarschall-Leutnant, 2.05.1735 - (General)Feldzeugmeister, 19.03.1741 cu rang de Feldmarschall, 12.04.1741 - Feldmarschall (ASB, 68), între 18.02.1738-14.09.1739 conducător militar și civil al Banatului. În 1717 era doar *Oberst* și baron (APP, 1341-1342).

⁹⁹ VERESS Endre, *A bolognai Marsigli-iratok magyar vonatkozásai*, Athenaeum, Budapest, 1906, 44 pg.; p. 37. Același catalog a fost publicat și în *Magyar Könyvszemle*, XIV. Kötet, II Füzet, Új. folyam, 1906. április-június, KALLÁNYI Ferencz, Budapest, p. 109-131: Dr. VERESS Endre, *A bolognai Marsigli-iratok magyar vonatkozásai. (Első közlemény, egy melléklettel.)*; III Füzet, 1906, p. 211-231: ... (*Második, befejező közlemény*).

A se vedea și studiul lui Sándor BENE, *Acta Pacis - Peace with the Muslims* (Luigi Ferdinando Marsili's Plan for the Publication of the Documents of the Karlowitz Peace Treaty) publicat în revista *Camena Hungarica*, Institutum Litterarum Academiae Scientiarum Hungaricae, praeses Ladislaus Szörényi, redigit Gabriel Kecskeméti, Budapest, Universitas Publishing House, ISSN 1786-5484; Vol. 3, 2006, 180 pg.; p. 113-146. Același studiu a fost publicat și în limba maghiară: *Acta pacis - béke a muzulmánokkal. Luigi Ferdinando Marsili terve a karlócai béke iratának kiadására*, în revista *Hadtörténeti Közlemények*, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum folyóirata, 119 évfolyam (2006), nr. 2; p. 329-373.

¹⁰⁰ Filippo Scolari (aka Pipo d'Ozora) între 1408-'09 și Ioan (aka Iancu) de Hunedoara între 1441-'43 și 1445-'46.

¹⁰¹ mulțumesc și pe această cale domnului BENE Sándor, de la *Magyar Tudományos Akadémia, Irodalomtudományi Intézet* din Budapest, pentru amabilitatea cu care m-a călăuzit în tentativa de datare a manuscriselor. El a datat *Epitome ...* 1719 k.(örül) / circa 1719 în studiul său *Eszmetörténet és irodalomtörténet-A magyar politikai hagyomány kutatása* publicat în revista *Budapesti Könyvszemle* - BUKSZ, 19. évfolyam, 1. szám, 2007. tavasz, p. 50-64.

¹⁰² Papa Clement XI [* 23.07.1649, Urbino, ca Giovanni Francesco ALBANI; † 19.03.1721, Roma]; din 23.11.1700 - *Pontifex Maximus*.

3. Între 1.06.1708-1709, Marsigli este comandantul forțelor papale în "confruntarea" cu habsburgii.
4. La începutul celui de-al doilea deceniu al sec. XVIII Marsigli a fost ocupat cu înființarea *Scientarium et Artium Institutum* în orașul său natal, Bologna.
5. În prefața la *Epitome ...*, Marsigli specifică că au trecut deja mulți ani de la războiul din Ungaria și tratatul de pace de la Karlowitz (... *enimvero non sane pauci ab eo bello anni effluxerunt, quo tempore plurimi, quibus res comperta erat, vel occubuerunt, vel consenuerunt, vel si qui adhuc uiuunt, distrahuntur ad nova bella* ...).
6. Între 1716-'18 are loc un nou război otomano-habsburgic care ar fi putut reaprinde interesul pentru SE continentului european sporind speranțele lui Marsigli pentru publicarea lucrării.
7. În prefața la *Epitome ...* există anumite aluzii la o posibilă revigorare a Ligii Sfinte¹⁰³ care ar fi avut sens doar în această perioadă.
8. Spre deosebire de corpusul *Epitome ...*, dedicația către *Beatisime Pater Clement XI* este tipărită iar Marsigli achiziționează o tiparniță doar între 1718-'19 (JS, xii).
9. În *Epitome ...* Marsigli face referire și la lucrarea lui Pietro GARZONI, *Istoria della repubblica di Venezia in tempo della Sacra Lega contra Maometto IV., e tre suoi successori Gran Sultani de Turchi di Pietro Garzoni Senatore, Venezia, Appresso Gio:(vani) Manfrè*. Cele două volume ale acestei lucrări sunt publicate princeps în 1705 și 1716. Dar toate aceste argumente pălesc dacă ne gândim că lucrarea *Danubius Pannonico-Mysicus ...* (1726) a fost publicată doar după 22 de ani de la conceperea ei. Putem să presupunem că și manuscrisul *Primo Abbozzo del Compendio Storico dell'Ungaria ...* a avut aceeași soartă. Lucrarea a fost concepută mult mai devreme și doar "scuturată de praf" în perioada 1717-'19 când a apărut *Epitome ...*.

Data:	1717 - '18	103
Nume:	Temeswarer Bannat	
Sursă:	Gabriel BODENEHR ¹⁰⁴ : <i>Accurater Entwurff der Einflüsse der Theis, Beghi, Temes u. Sau, in die Donau, sambt beylegenden Canalen, als Erveniza, Custos, Caras, Donaviza, darbey die March-Route der kayserl. Armée auf Belgrad von Tag zu Tag angezeigt, u. dero Überse[t]zung die Donau</i> (OSZKTK, TA 40 A-15)	
Obs.:	hartă, 150 x 271 mm; Aug(usta) Vind(elicorum): Gabriel Bodenehr excudit (1717-'18). În evidențele OSZKTK harta este denumită greșit <i>Temesi Bánság (dél) hadtörténelmi térkép</i> pentru că pe ea este inscripționat clar <i>Temeswarer Bannat</i> .	
Data:	26.01.1718	104
Nume:	Temeswarer Banats	
Sursă:	Plângerea cnezilor sătești adresată <i>Cameral Einrichtungs Commission</i> (SJ, 11; CF4, 50)	
Obs.:	<i>Nomine der sammentlichen unterhanen des Temeswarer Banats abgeschickter Richter</i> .	
Data:	3.02.1718	105
Nume:	Temesvarer Bannat, Banat, Bannat von Temesvar	
Sursă:	Detalierea (<i>Summari Extract</i>) cheltuielilor militare (<i>Stipendio</i>) pentru anii 1716-'17 in <i>Hungaren, Sibenburgen, Syrmen und in Temesvarer Bannat</i> (HKA, 125 (rote 1), 171-173)	
Data:	11.02.1718	106
Nume:	Banat Temesvar	
Sursă:	Cheltuieli militare (<i>Summari Extract</i>) în <i>Banat Temesvar, in Servien, Sirmmien und Slavonien</i> (HKA, 125 (rote 1), 179)	
Data:	28.02.1718	107
Nume:	Bannat Tömösvariensis ¹⁰⁵	
Sursă:	HHSA, 117, 784	
Data:	29.02.1718	108
Nume:	Tömösvarer Banat	
Sursă:	<i>Leichreibung</i> (?) (HKA, 125 (rote 2), 759)	
Data:	15.04.1718	109
Nume:	Banat von Temesvar, Temesvarer Banat, Banats	
Sursă:	Document emis <i>ex Consilio Bellico</i> (i.e. Consiliul Aulic de Război -n.m.) (HKA, 125 (rote 1), 259-260)	
Data:	30.04.1718	110
Nume:	Bannatu Temesvariensi	
Sursă:	scrisoare trimisă din <i>Vienna die 30na Aprilis 1718</i> lui <i>Domino Alexandro Comiti à Karoly</i> ¹⁰⁶ ... <i>Generali Campi Mareschali Locumtenenti</i> de către <i>Eugenius a Sabaudia</i> ¹⁰⁷ (i.e. Franz Eugen, Prinz von SAVOYEN-CARIGNAN ⁸⁶) (HKA, 29, 381)	
Obs.:	<i>... in vicina Transyluania, quam Bannatu Temesvariensi ...</i>	

¹⁰³ 5.03.- 25.04.1684: La Linz se parafează alianța antiotomană *Sacra Liga* / Liga Sfântă formată din Casa de Habsburg / Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, Polonia, *Repubblica di Venezia* și Rusia (din aprilie 1686).

¹⁰⁴ Gabriel BODENEHR / BODENERS, *der Ältere* (cel Bătrân) sau *Vater* (Tatăl) [* 1634; † 1727]; gravor și editor din Augsburg, DE.

¹⁰⁵ în anumite dialecte ale l.m. vechi se folosea și "ö" în loc de "e" (vezi, drept exemplu *Örzse(bet)* - *Erzsébet*).

¹⁰⁶ KÁROLY Sándor [* 1(2?).07.1669, Carei, RO; † 8.09.1743, Ardud, RO]; semnatarul păcii de la Satu Mare (30.04.1711), baron, 5.04.1712 - ridicat de împăratul Karl VI de Habsburg la rangul de *Graf* (conte, Nagykároly gróf), 1712 - *General der Kavallerie* al armatei imperiale, 1723 - *Feldzugmeister* (general de infanterie), a colonizat germani (șvabi) în regiunea Sătmăruului.

¹⁰⁷ Casa Savoia (l.it.) descinde din Humbert I, conte de Sabaudia (sau Maurienne)/aka Umberto I, *Biancamano* [* 1003; † 1047/8]. Mai târziu, regiunea Sabaudia s-a unit cu Piedmont și numele a evoluat în *Savoia* (l.it.).

- Data: **16.05.1718** 111
 Nume: **Bannat Temisvar**
 Sursă: statistici în diferite districte bănățene acoperind perioada 1.11.1717 - _04.1718 (HKA, 125 (rote 2), 474)
- Data: **18.05.1718** 112
 Nume: **Temesvarer Bannat**
 Sursă: HKA, 125 (rote 1), 185
 Obs.: *Temesvarer Bannat Commandirend General von Cavallerie ... graf von Mercj*⁹² (l.g.)
- Data: **21.05.1718** 113
 Nume: **Temesvarer Bannat, Bannat, Temeswarer Banatus, Banat Temeswar**
 Sursă: *Acta die Einrichtung der Temesvarer Banat besreffs (Copia)* (HHSA, 117, 688, 691, 694, 699, 717)
 Obs.: documentul este semnat de *Eugenio von Savoy*⁸⁷.
- Data: **11.05.1718** 114
 Nume: **Banat**
 Sursă: *Graf Virmond*¹⁰⁸ : Raport trimis de la *Passarowitz*¹⁰⁹ la 11. Julij 1718 (HKA, 29, 772, 773)
 Obs.: în acest document (*Copia* din 1718) denumirea de *Banat* apare de două ori.
- Data: **18.06.1718** 115
 Nume: **Temesvárer Banat**
 Sursă: HKA, 125 (rote 1), 202
 Obs.: într-un document scris în limba germană, denumirea în limba maghiară a cetății Timișoara este scrisă corect drept *Temesvár*¹¹⁰. Ciudat este doar hibridul *Temesvárer* = *Temesvár* + *er* (terminație în l.g.).
- Data: **25.06.1718** 116
 Nume: **Temesvarer Banat**
 Sursă: HKA, 125 (rote 1), 210
 Obs.: documentul este emis *Von Commandirend General in Temesvarer Banat graf fon Mercy* (l.g.)
- Data: **29.06.1718** 117
 Nume: **Banatu Temesvariensis**
 Sursă: document emis la *Vienna* și adresat *Ad Camerallem Administration Scepusiensem; Camerallem officialem Temesvarinum ... cum Domino Commendante Generali Comite de Mercj* (l.l.) (HKA, 125 (rote 1), 219- 220)
- Data: **21.07.1718** 118
 Nume: **... et munimento Temeswarini ... (l.l.) / ... und der Festung Temeswar ... (l.g.) / ... și fortăreața Timișoara ...**
 Sursă: *Articulus I / Erster Artickel* al tratatului de la *Passarowitz*⁶ : *Friedens Articulen Welche Zwischen ihr: Röm: Kayserl: und Catholischen Majestät Carolo dem VI.*⁸⁹ *an einen: Dann der Ottomannischen Pforte und Andern Theil ... zu Passarowitz ... geschlossen und unterschrieben worden, Prag [1718] zu haben in der Königlichen Hoff-Buchdruckerey, 16 pg.*
 Obs.: varianta în limba latină a tratatului este publicată în CUD, VIII, 1re partie, p. 520-524.
 Am consultat varianta în limba germană publicată la *Wien* de *Johann Baptist Schönwetter* (HKA, 29, 714-704).
- Data: (imediat după 21.07.)**1718** 119
 Nume: **Bannatus Temeswarensis** (sic! *Temeswariensis*¹¹¹ -n.m.)
 Sursă: *Franciscus SPAIA Desinacuit ** : Tabula geographica nova et exacta distincte exhibens regnum Sclavoniae cum Syrmii ducatu, quod a fluviis Savi, Illovae, Dravi et Danubii alluitur, eius provinciae conterminae sunt regnum Hungariae, Croatiae, Bosniae, Seroiae et Bannatus Temeswarensis ...* (GLA, Hausfideikomiß, Be, nr. 4; AS, 227, Inventar nr. 1228; KBG, 348-350, 202, 607-609)
 Obs.: hartă din colecția *Baden-Durlach*¹¹², 655 X 1205 mm, scara 1:225000.
 Kisari traduce greșit *Bannatus Temeswarensis* (Banatul Timișoarei) drept *Temesi Bánság* (Banatul Timișului).
- Data: **26.07.1718** 120
 Nume: **in dem Bannat**
 Sursă: Scrisoarea Contelui *Mercy*⁹² trimisă din *Panzova* (i.e. Pančevo, RS) și datată 26. July 718. (HKA, 29, 570)
 Obs.: *Comte Mercy* folosește constant în corespondența sa din acest an denumirea simplă de *Ban(n)at* atât în scrisorile scrise în limba germană – *Pancsova*, 10.08.1718: *in das Banath* (HKA, 29, 513) – cât și în cele compuse în franceză – 19. și 21.10.1718: *dans le bannat* (așa!) (HKA, 29, 419, 415).

¹⁰⁸ **Damian Hugo Franz Adrian Anton von Viermund / Virmond zu Neersen și Reichsgraf von Wirmont** (din 8.09.1706) [* 24.08.1666, Herten; † 21.04.1722, Sibiu]; militar: 1696 - Oberst, 17.04.1704 - Generalfeldwachtmeister, 15.08.1706 - Feldmarschall-Leutnant, 3.05.1716 - Feldzeugmeister (ASB, 106), diplomat: ambasador plenipotențiar la curtea regelui Suediei, Prusiei și Poloniei (1715-'16), unul dintre cei trei negociatori imperiali ai păcii de la *Passarowitz*, 1719-'20 ambasador la Constantinopol, din 12.03.1721 guvernator al Transilvaniei și Olteniei (Valahia Austriacă).

¹⁰⁹ tratativele de pace dintre Imperiul Otoman și Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană / *Repubblica di Venezia* au început greu pe 5.06.1718 și s-au finalizat la 21.07.1718.

¹¹⁰ *vár* (cetate) se scrie corect cu "á" în limba maghiară.

¹¹¹ forma corectă este *Temesvariensis* pentru că *Temeswar* se termină într-o consoană ("r") iar, în acest caz, terminația specifică a derivatului adjectival în l.l. este "-iensis".

¹¹² de la *Generallandesarchiv* din Karlsruhe, DE¹⁶.

Data:	3.09.1718	121
Nume:	Bannat von Temesvar, Temesvarer Bannat, Bannats	
Sursă:	<i>Welches Anno 1718 den 3-ten Septembris, von Ihro Kayerlichen Maiestät allergnädigst resolviret worden, und zu Folge welche die Regierung des Landes geführet werden solle</i> (JW, 154-7).	
Data:	27.09.1718	122
Nume:	Bannat	
Sursă:	Raport al Comte Mercy trimis din Temeswar la 27. 7bris 718. (HKA, 29, 425)	
Data:	3(?) .10(?) .1718	123
Nume:	Temeser Bannat	
Sursă:	<i>Cameral Extract</i> (HKA, 125 (rote 2), 539)	
Obs.:	actul este emis la Temeswar și este primul document de epocă al autorităților imperiale (militare ori ale administrației locale sau centrale), găsit până acum, în care apare forma Banatul Timișului (i.e. <i>Banatus Temesiensis</i> , <i>Temeser Banat</i>). Din păcate, calitatea precară a microfilmului și scrisul indescifrabil nu au permis o datare sigură.	
Data:	12.11.1718	124
Nume:	Banat, Temesvarer Banat	
Sursă:	HKA, 29, 411	
Data:	1718(?)	125
Nume:	Bannat Temesvar, in dem Banat Temesvar	
Sursă:	<i>Bannat Temesvar Einrichtungs Project 1718</i> (HKA, 125 (rote 1), 272, 274)	
Data:	1718(?)	126
Nume:	Temesvarer Banat	
Sursă:	<i>Designation ... in dem Temesvarer Banat</i> (HKA, 125 (rote 1), 294)	
Data:	1718(?)	127
Nume:	Banatu Temesvariensi	
Sursă:	Document emis de Camera Aulica și semnat de Ladislaus Comes de Nadasy ¹¹³ (HKA, 125 (rote 1), 353).	
Data:	1718	128
Nume:	Temesvarer Banat	
Sursă:	<i>Extractus einiger aus dem Temesvarer Banat eingelaufenen Nachrichten</i> (Hofkammerarchiv din Wien, Banater Akten, fasciculul 1 rote, folio 240 - dosar 1717)	
Obs.:	informarea lui Johann Alexander, Freiherr von KALLANEK ⁹⁵ , la acea dată <i>Banater Kameral-Einrichtungs-Kommissär</i> (comisar al Curții pentru Banat), trimisă autorităților imperiale centrale.	
Data:	1718	129
Nume:	Temesvarer Banaths, Temesvarer Banats	
Sursă:	<i>Dispoziții date de Comisia imperială pentru organizarea orașului Timișoara din punct de vedere administrative, economic, politic, religios, juridic. Etc.</i> (INV, 6; PMT, 1718, nr. crt. 1: 1, 1v, 3v, 4)	
Obs.:	primul document este datat 7.02.1718 iar ultimul 14.12.1718.	
Data:	1718	130
Nume:	Temesvarer Banat	
Sursă:	<i>Extractus einiger aus dem Temesvarer Banat eingelaufenen Nachrichten</i> (SJ, 143, nota 1).	

CONCLUZII

► Circulația anevoioasă a informației în secolul XVII-XVIII precum și copierea unor hărți vechi și inactuale ori edițiile succesive ale acelorași hărți, în cazul unor firme de tradiție, fac ca anumite hărți să conțină informații depășite sau chiar greșite referitoare la numele regiunii¹¹⁴.

► În acest moment, nu există informații care să indice folosirea numelui de Banat (de Timișoara) înainte de toamna anului 1685.

► Apariția numelui Banat în 1685 s-a datorat unei confuzii între cetățile Severin și Timișoara. Această concluzie reiese clar din explicația greșită dată de L. F. Marsigli (~1717-'19): *Ungaria ... subdividono in Parti superiori, ed inferiori, e queste ultime erano governate da un Bano causa del nome del Banato di Temisvar. / (Hungaria ...) Dimiditur tamen in partem superiorem, et inferiorem, quas regebat Banus deducto à Banatu Temisuarensi, nomine, et qua supramemoiatus Banus Temisuarini residebat* (nr. 101).

¹¹³ gróf NÁDASY László [* ?; † ?]

¹¹⁴ și nu numai la acest aspect! Multe hărți din secolul XVIII redau o imagine trunchiată a realităților geografice elementare ale regiunii.

- Numele de Banat (de Timișoara) a fost folosit de la început de imperiali drept denumire geografică a unei provincii / ținut. Dacă în regatul medieval ungar *Banatus* (și nu *banus*!) era un *honor*, iar cel care îl ocupa avea dreptul să se intituleze *banus* (chiar și după ce nu mai ocupa acel *honor*!), la sfârșitul secolului XVII, *Banatus* (*Timisvariensis* / *Temesvariensis*) a fost deja doar o simplă denumire geografică.
- Grafia numelui *Temeswarer Banat* este extreme de diferită funcție de autorul documentului (*Temesvarer Bannat*, *Temeswarer Bannath*, *Temeswarer Panat*¹¹⁵, *Banat von Temesvar*, *Bannath Temesvar etc.*). Întâlnim și ciudate construcții hibride cu specific maghiar¹¹⁵ (*Bannat Tömösvariensis*, *Tömösvarer Banat*, *Temesvárer Banat*, *Banat von Temésvar* (sic!)), sârbesc (*Bannat Temisvar*) ori germano-latin (*Temeswarer Banatus*).
- Denumirea de Banat (de Timișoara) nu a reușit să se impună imediat nici măcar în cercurile imperiale militare, administrative și diplomatice. Acestea folosesc alternativ și alte denumiri / nume pentru regiunea bănățeană în perioada de la cumpana sec. XVII-XVIII: *Vlaska*, *Dacia Ripense*, *Parvam Vallachiam* (Valahia Mică), *Temesvarer district*, *Temeswarer land*, *Provinciae Temeswarienses*, *Dominio di Temisuar*, *Paese di Temesvaro*, *Regio Temesvariensis*, *Temisvariensibus Territorijs etc.*
- Până în acest moment, nu au fost găsite dovezi care să indice folosirea vreunei denumiri turcești a regiunii bănățene de către imperiali. De asemenea, nu au fost găsite nici dovezi care să indice folosirea numelui de Banat (de Timișoara) de către otomani până la semnarea tratatului de la Karlowitz (1699).
- După 1699, otomanii acceptă să folosească denumirea de Banat (de Timișoara) atunci când sunt în contact cu reprezentanții Casei de Habsburg. Este evident că percepția otomană asupra denumirii Banatului s-a schimbat¹¹⁶ în timp. Inițial, a fost vorba de găsirea unui compromis cu imperialii pentru ca apoi să asistăm la acceptarea acestei denumiri. În final, acest fapt va conduce și la **prima recunoaștere internațională** a numelui *Banat* (de Timișoara)¹¹⁷.
- Nu a existat o contracție naturală¹¹⁸, în timp îndelungat, în interiorul limbajului, de la forma *Banatus Timisvariensis* la forma *Banatus*. La doar 5 ani de la apariția numelui *Banatus Timisvariensis* (1685) întâlnim deja varianta simplă de *Banat(us)* (1689-'90)¹¹⁹. Sunt convins că cercetări viitoare pot chiar reduce această perioadă pentru că apariția formei Banat a fost favorizată de unicitatea numelui¹²⁰. Utilizarea formei *Banatus*, pe o hartă care este datată cu siguranță 28.08.1698, a fost deliberată. Chiar dacă era destul loc pe hartă pentru a menționa că este vorba de *Banatus Timisvariensis* / *Temesvariensis*, Luigi Ferdinando, conte MARSIGLI a ales să nu facă acest lucru fiind sigur că toată lumea¹²¹ din cercurile conducătoare imperiale vieneze știa despre care Banat era vorba. Acest lucru denotă o folosire extensivă a denumirii în cercurile militare și administrative habsburgice. Această concluzie logică poate fi certificată simplu printr-o verificare amplă a documentelor¹²² care au legătură cu Marele Război contra Otomanilor (1683-'99)¹³.

¹¹⁵ "g" în loc de "e" este specific unui dialect al limbii maghiare iar *cetate* se scrie corect *vár* (l.m.).

¹¹⁶ mai multe asupra acestui subiect în studiul meu *Denumirea Banatului - percepția otomană oglindită în două scrisori inedite ale lui Alexandru Mavrocordat, mare dragoman al Sublimei Porți* (1700) [<http://www.banat.ro/nume.htm>]

¹¹⁷ prin Tratatul de pace de la Beograd (18.09.1739) semnat de Casa de Habsburg și Sublima Poartă.

¹¹⁸ după cum insinuează istoricul Ioan HAȚEGAN (IH, 188; IH2, 20).

¹¹⁹ până acum acest an este limita inferioară pentru atestarea formei simple Banat. Dar cum cercetarea nu este încă încheiată, sunt convins că în arhivele vieneze mai există documente care vor apropia și mai mult această atestare de anul 1685.

¹²⁰ în acea perioadă nu mai exista niciunde în lume un alt Banat chiar dacă, de exemplu, existau bani de Croația. Dar aceștia conduceau un **regat** și nu un Banat. *Dalla Croazia si hà du d'ordine del Sig.(nore) Conte Erdeödy* Bano di quell Regno se regăsește și într-un manifest extraordinar (Figlietto Straordinario) datat 2 Agosto 1691, Vienna. - HKA, 25, (f.nr.: 681).*

* **ERDÖDY Miklós / Nikola ERDÖDY**, de Monyorókerék & Monoszló [* ~1630-'40; † 7.06.1693], fiul lui Farkas & THURÓCZY Borbála, între 29.03.1670-'80 locțiitor al banului Croației. Din 10.04.1680, devine ban al Croației și îndeplinește această funcție până la moartea sa în 1693.

¹²¹ a fost folosită de imperiali (în special de cancelarul Ulrich KINSKY) în vara anului 1698 în cadrul negocierilor pregătitoare în cadrul administrației habsburgice precum și în cele cu aliații din Marele Război contra Otomanilor²⁰ (1683-'99) pentru a cristaliza un punct de vedere unitar pentru viitoarea conferință de pace de la Karlowitz.

¹²² atât cele oficiale (gen rapoarte militare) cât și cele private (gen jurnale de front, memorii).

- Construcția cuvântului **Banatus** nu s-a făcut pornind de la un existent **Banat** (Banat + **us**¹²³) ci plecând de la demnitatea de **ban(us)** + **atus**, unde "**atus**" este o terminație adjectivală specifică limbii latine.
 - Pentru că astfel am obținut un substantiv propriu, specific unei denumiri geografice, acesta trebuie scris **obligatoriu cu majusculă** (deci, *Banatus* / *Banat*). În puține documente întâlnim *banat*, formă care, prin utilizarea literei mici la începutul cuvântului, ne poate indica – dacă nu este o greșeală de grafie! – un substantiv comun și nu o denumire geografică.
 - Forma *Banatus* / *Banat* a apărut mult anterior¹²⁴ numelui *Banatus Temesiensis* / *Banatul Timișului*.
 - Forma *Temesiensem Banatum* a apărut doar în septembrie 1698 probabil datorită unui accident lingvistic¹²⁵. Accidentul este plauzibil pentru că este vorba de o sursă venețiană care, chiar dacă era implicată direct în evenimente¹²⁶, probabil că nu era familiarizată în detaliu cu realitățile geografice din SE european.
- Vor trebui să mai treacă aproape două decenii până ce numele *Temesiensem Banatum* să fie folosit din nou în noiembrie 1717 (nr. 96).
- Neavând pretenția unor cercetări exhaustive¹²⁷, nu putem să trecem cu vederea faptul că în perioada 1685-1717 am întâlnit în peste 50 de documente¹²⁸ folosită forma *Banatul Timișorean* și doar o singură dată forma *Banatul Timișului* / *Banatus Temesiensis*.
 - **Banatus Temesiensis** → **Ban** + **atus** (l.l.) **Temes** + **iensis** (l.l.). **Temes** (l.m.) este numele râului și comitatului¹²⁹ Timiș. În mod normal, ne-am fi așteptat ca numele Banatului să provină direct de la râul Timiș dar explicațiile, care sunt oferite în secolul XVIII, – *tractus Temesiensis, qui vulgo Bannatus dicitur* (26.03.1779), *Districtum Temesiensem, inde a pluribus retro annis nominee Banatus compellatum* (23.04.1779) – indică surprinzător regiunea¹³⁰ Timiș drept componentă a numelui **Banatus Temesiensis**.
 - Prima apariție a numelui *Banatul Timișului* (-09.1698) implică și apariția unei **dihotomii**¹³¹ referitoare la numele regiunii: *Banatul Timișoarei* / *Banatul Timișului*.
 - Această dihotomie este prezentă și în perioada de organizarea (1716-'18) a noii regiuni *neo-acquistice* fiind vizibilă și în titulatura diferitelor organisme de conducere locală a acesteia.
 - După cucerirea imperială din 1716, numele inițial al regiunii a fost **Temeswarer Banat** (*Banatul Timișoarei*). În perioada imediat următoare (1716-'21), acest nume a fost folosit constant și aproape exclusiv de autorităților imperiale militare și cele ale administrației locale și centrale. Și prima diplomă imperială (1719) referitoare la regiune folosește tot acest nume.

¹²³ Banat este de *genus neutrum* (l.l.) iar "**us**" este terminația pentru nominativ singular.

¹²⁴ Deci, afirmația lui Ioan HAȚEGAN – "... numele de „*Banatus Temesvariensis*” (*Banatul Timișoarei*), (a fost -n.m.) modificat ulterior (lui 1699 -n.m.) în „*Banatus Temesiensis*” (*Banatul Timișului*)” iar "Prin contracție, s-a ajuns mai apoi la forma simplă Banat" (IH2, 188; IH, 20) – nu se confirmă.

¹²⁵ trebuie menționat că ambasadorul venețian de la Constantinopol, pe filiera căruia ajung la Veneția documentele referitoare la tratatul de pace de la Karlowitz, folosește și numele *Banato di Temesvar* atunci când traduce în l.it. propunerile plenipotențiarilor imperiali în cursul negocierilor tratatului de pace. Deci, chiar dacă sursele de informație pentru cele două nume sunt două documente distincte (nr. CCCCLXXI și CCCCLXXII), în fapt, ambasadorul venețian doar traduce *Temesiensem Banatum* (l.l.) în *Banato di Temesvar* (l.it.). De ce oferă această traducere greșită, putem doar bănuși. Dar de ce autoritățile habsburgice folosesc *Temesiensem Banatum* după ce până acum folosiseră constant, mai bine de un deceniu, numele *Banatus Timisvariensis*, chiar nu avem de unde să știm. Oricum, din 1886, de la publicarea *Documente(lor) privitoare la Istoria Românilor ...* de Eudoxiu de Hurmuzaki, și până azi, nimeni nu s-a gândit să caute și în arhivele vieneze actele referitoare la pregătirea și negocierea tratatului de pace la Karlowitz și toată lumea s-a mulțumit cu referințele indirecte oferite de *Arhiva de Stat din Veneția*, acolo unde se aflau în 1886 documentele nr. CCCCLXXI, CCCCLXXII, CCCCLXXIV (H, V, II, 314, 322, 336).

¹²⁶ este vorba de ambasadorul venețian la Constantinopol.

¹²⁷ pentru că nu se poate cuantifica exact relevanța etalonului primar, orice încercare de evaluare cantitativă – de genul, care dintre cele două denumiri a fost folosită mai des? – este hazardată și irelevantă.

¹²⁸ și chiar chiar repetat în cadrul aceluiași document.

¹²⁹ medieval ungar = (*vár*)*megye* (l.m.) / comitat (l.g.; l.r.). Numele râului Timiș este atestat istoric sub forma *Temesium* (l.l.).

¹³⁰ comitatul, districtul.

¹³¹ *Dihotomie* – ... 4 (Logică) Diviziune a unei noțiuni în doi membri contradictorii. (MDA, II, 163)

ABREVIERI

abr. = abreviare	l.t. = în limba turcă
cap. = capitol	Ms = abrevierea cuvântului <i>manoscritto</i> (l.it.) / manuscris.
i.e. = id est (l.l.) / <i>asta este</i> sau <i>în alte cuvinte</i>	n. = abrevierea cuvântului <i>numero</i> (l.it.) / număr.
h.m. = hartă manuscris	n.m. = nota mea
h.t. = hartă tipărită (separat pe foi ori în atlas)	(NN) = prenume necunoscut / NN = nomen nescio (l.l.)
l.b. = în limba bulgară	nr. = numărul
l.c. = în limba cehă	p. = pagina / pg. = pagini
l.cr. = în limba croată	sb.m. = sublinierea mea
l.f. = în limba franceză	tr.m. = traducerea mea
l.g. = în limba germană	v = verso / (p.) 40v = (pagina) 40 verso
l.gr. = în limba greacă	vol. = volum
l.it. = în limba italiană	u.a. = unități arhivistice
l.l. = în limba latină	* = născut
l.m. = în limba maghiară	† = decedat
l.r. = în limba română	~ = circa
l.s. = în limba sârbă	(?) = nesigur, presupunere
l.sk. = în limba slovacă	\ = rând nou
AT, BG, CZ, DE, FR, HR, HU, IT, PL, RO, RS, SK, UA, USA = abrevieri standardizate ale numelui unor țării conform codului ISO 3166-1 și ISO 3166-1-alpha-2.	

NOTE

* hartă care s-a aflat în posesia lui Luigi Ferdinando, conte MARSIGLI și se află acum depozitată în fondul Marsigli de la Biblioteca Universitaria di Bologna, IT.

** hartă care se află acum depozitată la Generallandesarchiv, Karlsruhe, DE.

(XXX) = înseamnă că harta este nesemnată dar autorul ei este cunoscut fiind XXX.

(nesemnată; XXX) = înseamnă că harta este nesemnată dar autorul ei este probabil XXX (sau, în cazul lui Luigi Ferdinando MARSIGLI, a fost în posesia acestuia).

N:(icolas) de FER = înseamnă că pe harta este inscripționat doar N: de FER dar numele complet este cunoscut.

Toate hărțile identificate la Országos Széchényi Könyvtár Térképtára sub cota "TM" urmează să fie renumerotate.

TRADUCERI (l.g.)

Edler = nobil

Freiherr = baron

Graf = conte

Generalleutnant = general-locotenent

Generalfeldwachtmeister = general-maior (înainte de ~1750) / Generalmajor = general-maior (din ~1750)

General der Kavallerie = general de cavalerie

Hauptmann = căpitan

Feldzeugmeister = general de artilerie / infanterie / geniu

Feldmarschall-Leutnant = general-locotenent

Feldmarschall = mareșal

Oberstleutnant = locotenent-colonel / Oberst = colonel

Obervorwalter = administrator-șef

Reichsgraf = conte al Sacrului Imperiu Roman de Națiune Germană / *Sacrum Romanum Imperium* (l.l.), *Heiligen Römischen Reiches Deutscher Nation* (l.g.)

BIBLIOGRAFIE

În cadrul studiului s-a citat sub forma **JS, 70** ceea ce înseamnă pagina **70** a cărții definite în cadrul bibliografiei de **JS** iar **KB, 144-145, 231-232, 403-404** înseamnă că harta cu numărul **144-145** este descrisă la paginile **231-232** și reprodușă la paginile **403-404** în cartea definită de **KB** în cadrul bibliografiei.

Cu numere romane s-a indicat numărul volumului atunci când este cazul.

AB = Sorin FORȚIU, *Despre prima atestare a denumirii Banatvs Timisvariensis (1685)*, în revista *Analele Banatului*, S.N., Arheologie - Istorie, nr. XIV, 2 (Istorie Medie, Modernă și Contemporană), Editura Mirton, Timișoara, 2006, 436 pg., ISSN 1221-678X; p. 67-113 + o hartă. [și la <http://www.banat.ro/1685.htm>].

ASB = Dr. Antonio SCHMIDT-BRENTANO (München), *Kaiserliche und k.k. Generale (1618-1815)*, Österreichisches Staatsarchiv / A. Schmidt-Brentano, 2006, 115 pg.

AD = *Adattár Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*, A "Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum-Társulat" megbízásából szerkeszti BARÓTI Lajos, Temesvár, nyomtatott a Csanád-Egyházmegyei Könyvsajtón, I. kötet (I-IV rész.), 1893-'96, [VIII], 539 lap, [6] + XLVII; II. kötet (V-IX rész.), 1900-'04, [IV], 625 lap + LXXVIII.

APP = Dr. Anton Peter PETRI, *Biographisches Lexicon des Banater Deutschtums*, Mühlendorf / Inn, Marquartstein, Th.

- Breit Druck + Verlag GmbH, 1992, 2198 coloane, ISBN 3-922046-76-2.
- AS = Alfons SCHÄFER (unter Mitwirkung von Helmut WEBER), *Inventar der handgezeichneten Karten und Pläne zur europäischen Kriegsgeschichte des 16. - 19. Jahrhunderts im Generallandesarchiv Karlsruhe*, Kohlhammer Verlag, Series Veröffentlichungen der Staatlichen Archivverwaltung Baden-Württemberg, Band 25, Stuttgart, 1971, XL + 307 pg.; (toate hărțile de la Karlsruhe citate în acest studiu sunt hărți manuscrise).
- ASB = Dr. Antonio SCHMIDT-BRENTANO, *Kaiserliche und k.k. Generale (1618-1815)*, Österreichisches Staatsarchiv / A. Schmidt-Brentano, 2006, 115 pg., disponibil doar pe pagina de Internet a Österreichisches Staatsarchiv: http://www.oesta.gv.at/Docs/2006/11/20/Kaiserliche%20bzw_%20k_%20k_%20Generale%201618-1815%20Liste_.pdf
- AȚ = Aurel ȚINTĂ, *Colonizările habsburgice în Banat 1716-1740*, Editura Facla, Timișoara, 1972, 216 pg.
- BUB = BUB = Biblioteca Universitaria di Bologna - Italia. Cele 146 de volume ale manuscriselor¹³² lui Luigi Ferdinando MARSIGLI se află la *Fondo Marsili, Codice 1044, Ms n. 1 - 146*.
Se va cita BUB, Ms vol. nr. ..., n.
- CB = *Cronologia Banatului*, volumul II / partea 2: *Vilayetul de Timișoara 1552-1716. Repere cronologice. Selecție de texte și date*, Ioan HAȚEGAN, Academia Română Filiala Timișoara, Institutul de Cercetări Socio-Umane "Titu Maiorescu", Editura Banatul - Editura Artpress, Timișoara, 2005, 358 pg., ISBN 973-7836-56-1, 973-97121-6-9, 973-7836-54-5.
- CDAD = Arhivele Naționale ale României - Direcția județeană Timiș, Fond nr. 52, *Colecția de documente din achiziții și donații*, anii extremi 1516-1989, 292 u.a., Dosar nr. crt. —: p. —.
- CDMB = Arhivele Naționale ale României - Direcția județeană Timiș, Fond nr. 117, *Colecția de documente Muzeul Banatului*, anii extremi: 1353-1948, 859 u.a., Dosar nr. crt. —: p. —.
- CF = Costin FENEȘAN, *Administrație și fiscalitate în Banatul imperial 1716-1778*, Editura de Vest, Timișoara, 1997, 212 pg., ISBN 973-36-0700-3.
- CF2 = Costin FENEȘAN, "Reglementarea" din 1693 a comitatului Severinului, în revista *Banatica*, nr. 4, Muzeul de Istorie al județului Caraș-Severin, Reșița, 1977, 525 pg.; p. 242 (traducerea documentului este făcută de Costin FENEȘAN în *Comitatul Severinului la sfârșitul secolului al XVII-lea*, revista *Tibiscum*, nr. 7, Muzeul județean de Etnografie și Istorie locală - Caransebeș, 1988, 342 pg.; p. 201-202).
- CF3 = Costin FENEȘAN, *Stăpâni și supuși în comitatul Severinului în timpul celei de-a doua ocupații habsburgice (1688-1699)*, în revista *Banatica*, nr. 14, Muzeul de Istorie al județului Caraș-Severin, Editura Banatica, Reșița, 1996, 502 pg., ISSN 1222-0612; p. 150-151, p. 178-179.
- CF4 = Costin FENEȘAN, *Cnezi și obercnezi în Banatul imperial 1716-1778*, Editura Academiei Române, București, 1996, 256 pg., ISBN 973-27-0535-3.
- CFV = Cristina FENEȘAN, *Cultura otomană a vilayetului Timișoara (1552-1716)*, Editura de Vest, Timișoara, 2004, 264 pg., ISBN 973-36-0388-0.
- CH = revista *Cartographica Hungarica*, 7. szám. 2000. május, p. 37-40: SZÁNTAI Lajos, *Ami az Atlas Hungaricusból ki-maradt*; (toate hărțile citate de Szántai sunt hărți tipărite pe foi sau în atlase).
- CHB = *Colonizările habsburgice în Banat 1716-1740*, Aurel ȚINTĂ, Editura Facla, Timișoara, 1972, 216 pg.
- CJT = *Din cronologia județului Timiș*, Vasile DUDAȘ (coordonator), Ioan HAȚEGAN, Sorin BERGHIAN, Constantin C. GOMBOȘ, Mariana CERNICOVA & all, Editura Marineasa, Timișoara, 2004, 516 pg., ISBN 973-631-134-1.
- CSTR = *Călători străini despre Țările Române*, Maria HOLBAN, M.(aria) M.(atilda) ALEXAN-DRESCU-Dersca BULGARU, Paul CERNOVODEANU, Editura Științifică și Enciclopedică, București, vol. VIII, 1983, 690 pg. + 8 pg. ilustrații.
- CUD = Jean DUMONT (ed.), *Corps Universel Diplomatique du Droit des Gens; Contenant un Recueil des Traitez d'Alliance, de Paix, de Treve, de Neutralité, de Commerce, d'Echange, de Protection & de Garantie, de toutes les Conventions, Transactions, Pactes, Concordats, & autres Contrats, qui ont été faits en Europe, depuis le Regne de l'Empereur Charlemagne jusques à présent; Avec les Capitulations imperales et royales; les Sentences Arbitrales dans les Caufes importantes; les Dèclarations de Guerre, les Contrats de Mariage des Grands Princes, leurs Testaments, Donations, Renonciations, & Protestations; les Investitures des grands Fiefs; les Erections des Grandes Dignités, celles des grands Companies de Commerce, & en général de tous les Tîtres, sous quelque nom qu'on les désigne, qui peuvent servir à fonder, établir ou justifier les Droits et les Interets des Princes et Etats de l'Europe*, Amsterdam & The Hague, Brunel & Wetstein, 1726-'31, I-VIII tome; *Supplément au Corps Universel Diplomatique du Droit des Gens ...*, Jean Rousset de Missy, Jean Barbeyrac (ed.), Les Janssons à Waesberge, Amsterdam & The Hague, 1739.
-tome VII, 2 parties: A Amsterdam: Chez P. Brunel, R. et J. Wetstein, et G. Smith, Henri Waesberge, et Z. Chatelain; A La Haye: Chez P. Husson et Charles Levier, 1731.
-tome VIII, 2 parties: A Amsterdam: Chez P. Brunel, R. et J. Wetstein, et G. Smith, Henri Waesberge, et Z. Chatelain; A La Haye: Chez P. Husson et Charles Levier, 1731.
- CZ = Arhivele Naționale ale României, Colecția de Microfilme, Microfilme Cehoslovacia (Cehia), Státuř Archiv v Brně, Rola nr. ..., Cadru nr.
Se prea poate ca aceste documente, care fac parte din *Rodinný archiv Mitrovských* (Arhiva familială Mitrovský), să fie doar copii ale documentelor originale și ca ele să fi fost făcute în ~1701, sau mai târziu, de un reprezentant al familiei Mittrowsky/Mitrovský von Mittrowitz & Nemischl/Nemyšl).
- DAA = DEÁK Antal András, *Johann Christoph Müller 'határmenti' térképei*, în revista *Cartographica Hungarica*, 4. szám. 1994. december, p. 42-45; (toate hărțile citate de Deák sunt hărți manuscrise).
- DAA2 = Antal András DEÁK, *Antecedents of the Map of Hungary by J. C. Müller*, în revista IMCøS -International Map

¹³² Pentru o descriere completă a manuscriselor marsigliene, Lodovico FRATI, *Catalogo dei manoscritti di Luigi Ferdinando Marsili conservati nella Biblioteca Universitaria di Bologna*, revista *La Bibliofilia*, nr. 27-30, 1925-'28; publicat în volum cu același titlu: Firenze, 1928.

- Collectors' Society's- Journal, Spring 1998; Issue No. 72, 70 pg., p. 19-27; (toate hărțile citate de Deák sunt hărți manuscris).
- DAA3 = DEÁK Antal András, J. C. Müller kéziratok térképei (variante în l.m. a DAA4).
- DAA4 = Antal András DEÁK, *Peace and maps. The manuscript maps of J. C. Müller*, studiu prezentat la "Conference on Public Collections and Science", Budapesta, 1-2.07.1999; (toate hărțile citate de Deák sunt hărți manuscris).
- DPM = (Luigi Ferdinando MARSILI), *Danubius Pannonico-Mysicus, Observationibus geographicis, astronomicis, hydrographicis, historicis, physicis perlustratus Et in sex Tomos digestus ab Aloysio Ferd. com. Marsili, Socio Regiarum Societatum Parisiensis, Londonensis, Monspeliensis*. Hagæ comitum, apud P. Gosse, R. Chr. Albertus, P. de Hondt, Amstelodami, apud Herm. Uytwerf & Franç. Changuion, M.D.CC.XXVI (1726 în l.l. -n.m.); noi ediții în 1741, 1744 (în limba franceză) și în 2004 (la Vízügyi Múzeum, Levéltár és Könyvtár, Budapest, 2004, ISBN 963-217-033-4, 439 pg.; doar volumul I, conține și o traducere în limba maghiară după ediția princeps). Ediția în limba franceză din 1744 (cea consultată): *DESCRIPTION du DANUBE depuis la montagne de Kalenberg en Autriche jusqu'au confluent de la rivière Jantra dans la Bulgarie, contenant de OBSERVATIONS géographiques, astronomiques, hydrographiques, historiques et physiques* par Mr. le comte Louis Ferd. de MARSIGLI, member de la société Royale de Londres, et des Académies de Paris et de Montpellier; traduite du Latin, La Haye, chez Jean SWERT, 1744, 6 vol., gr. fol. et pl.
- DSB = *Dictionarul subdialectului bănățean*, Universitatea din Timișoara, Centrul de Științe Sociale - Facultatea de Filologie, Timișoara, vol. 1: A-albocalmin, 1985, 185 pg.; vol. 2: Albomina-astalalt, 1986, 240 pg.; vol. 3: Babizui, 1987, 202 pg.
- DW = *Das Deutsche Wörterbuch 1838-1961*, begonnen von Jacob & Wilhelm GRIMM, XVI Bände [in 32 Teilbänden], Leipzig: S. Hirzel 1854-1960. – Quellenverzeichnis 1971.
- FG = Francesco GRISELINI, *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*, Prefată, traducere și note de Costin FENEȘAN, Editura Facla, Timișoara, 1984, 336 pg. + o hartă; ediția a II-a, Editura de Vest, Timișoara, 2006, 316 pg. + o hartă, ISBN (10) 973-36-0422-4, ISBN (13) 978-973-36-0422-8.
- FGW = Franz GRISELINI, *Versuch einer Politischen und natürlichen Geschichte des temeswarer Banats in Briefen an Standespersonen und Gelehrte*, Wien, im Verlage den Johann Paul Krauß, vol. I-II, (1779) 1780, VI + 301 + 135 pg. + 8 planșe + 1 hartă. Au existat două tiraje identice ale cărții (FG, 12, nota XXXI).
- GL = Dr. GLASER Lajos / Ludwig GLASER, *A karlsruhei gyűjtemények magyar vonatkozású térképanyaga / Ungarn betreffende Karten und Pläne in den karlsruher sammlungen*, M.(agyar) Kir.(ályi) Állami Térképészeti, A Térképészeti Közlöny 6 sz. különfüzete, Budapest, 1933, 136 pg.; (toate hărțile citate de Glaser sunt hărți manuscris).
- GLA = *Generallandesarchiv*, Karlsruhe, DE; (toate hărțile de la Karlsruhe citate în acest studiu sunt hărți manuscris).
- GR = Gr.(igore) POPITȚI, *Date și documente bănățene (1728-1887)*, Timișoara, Tipografia "Națională", 1939; 28-44.
- GT = revista *Geographica Timisiensis*, Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de chimie-biologie-geografie, Departamentul de geografie, vol. VIII-IX, 1999-2000, 316 pg., ISSN 124-0079; p. 257-263: Sofronie MUREȘAN, *Baronul Philipp Elmpf și cartografierea Banatului*.
- H = *Documente privitoare la Istoria Românilor* culese de Eudoxiu de HURMUZAKI, Publicate sub auspiciile Academiei Române și ale Ministeriului Cultelor și Instrucțiunii publice, vol. V, partea II, 1650-1699, București, 1886: -p. 314, Doc. CCCCLXXI, Septembrie 1698
-p. 329-330, doc CCCCLXXII, 26.01.1699, Tratatul de pace de la Carlovăț.
- HHSA = Arhivele Naționale ale României, Colecția de Microfilme, Microfilme Austria, Österreichisches Staatsarchiv - Wien. Haus- Hof und Staatsarchiv, Rola nr. ..., Cadrul nr. ...
-Rola nr. 60 = (nr. inventar 1192), Das habsburg-lothringische Familienarchiv, Archivbeihilfe, a) Hofreisen, Karton 16 / Actele Familiei de Habsburg-Lotaringia, Instrumente de arhivă, Karton 16.
-Rola nr. 63 = (nr. inventar 1192), Das habsburg-lothringische Familienarchiv, Archivbeihilfe, a) Hofreisen, Karton 7 / Actele Familiei de Habsburg-Lotaringia, Instrumente de arhivă, Karton 7.
-Rola nr. 117 = (nr. inventar 1267), Ungarische Akten (Hungarica). Generalia (Hungarica I), Faszikel 197; 197/A.
-Rola nr. 509 = Staatskanzlei Türkei (Turcica), Karton 175.
-Rola nr. 511 = Staatskanzlei Türkei (Turcica), Karton 177.
- HKA = Arhivele Naționale ale României, Colecția de Microfilme, Microfilme Austria, Österreichisches Staatsarchiv - Wien. Finanz- und Hofkammerarchiv. Hofkammerarchiv, Rola nr. ..., Cadrul nr. ...
-Rola nr. 8 = (nr. inventar 902-903), Anhang vermischter ungarischer Gegenstände / Anexă privind diverse probleme ungare, rote nr. 30.
-Rola nr. 11 = (nr. inventar 903), Anhang vermischer ungarischer Gegenstände / Anexă privind diverse probleme ungare, rote nr. 30.
-Rola nr. 25 = (nr. inventar 1087), Die Feldakten. Die alten Feldakten Epoche bis 1815 / Acte de campanie. Vechile acte de campanie Epoca pînă la 1815, Faszikel 40-45, 169. (n.m.: rola este filmată necronologic [descrierilor] iar ordinea logică a paginilor documentelor microfilmate este inversată chiar în cadrul aceluiași document. Cadrele microfilmului nu sunt numerotate.
-Rola nr. 26 = (nr. inventar 1087), Die Feldakten. Die alten Feldakten Epoche bis 1815 / Acte de campanie. Vechile acte de campanie Epoca pînă la 1815, Faszikel 169, 173-175. (n.m.: rola este filmată necronologic [descrierilor] iar ordinea logică a paginilor documentelor microfilmate este inversată chiar în cadrul aceluiași document).
-Rola nr. 27 = (nr. inventar 1087), Die Feldakten. Die alten Feldakten Epoche bis 1815 / Acte de campanie. Vechile acte de campanie Epoca pînă la 1815, Faszikel 176, 177, 179. (n.m.: rola este filmată necronologic [des-

crescător] iar ordinea logică a paginilor documentelor microfilmate este inversată chiar în cadrul aceleiași document).

-Rola nr. 29 = (nr. inventar 1265), Die Feldakten. Die alten Feldakten Epoche bis 1815 / Acte de campanie. Vechile acte de campanie, Epoca pînă la 1815, 1718/6-13, 1719/1-3, 7, 13, 1736/7-10, 13. (n.m.: rola este filmată necronologic [descrescător] iar ordinea logică a paginilor documentelor microfilmate este inversată chiar în cadrul aceleiași document).

-Rola nr. 89 = (nr. inventar 1149), Landesbeschreibungen / Descrieri de țări, provincii, orașe ș.a.; Karton I b 1.

-Rola nr. 125 = (nr. inventar 1546), Banater Akten, rote nr. 1 SAU rote nr. 2.

-Rola nr. 202 = (nr. inventar 1265), Hilfsorgane des Hofkriegsrates, Das Hofkriegs-Kanzlei-Archiv und Militär-Depositen-Administration / Organe auxiliare ale Consiliului aulic de război, Arhiva Cancelariei aulice de război și Administrația depozitelor militare.

IDS = *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, I. D. SUCIU & R. CONSTANTINESCU, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1980, vol. I, 624 pg. + XXXIV; vol. II, 521 pg. (627-1148) + XX.

IDS2 = I. D. SUCIU, *Denumirea Banatului înainte de ocuparea habsburgică în documentele bisericești*, în revista *Mitropolia Banatului*, anul XXXI, nr. 10-12, octombrie-decembrie 1981, 669-682 p.

IDS3 = I. D. SUCIU, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1977, pg. 318.

IH = Ioan HAȚEGAN, *Habitat și populație în Banat (secolele XI-XX)*, Mvsevm Banaticvm Temesiense, Bibliotheca Historica et Archeologica Banatica, nr. XXXI, Editura Mirton, Timișoara, 2003, ISBN 973-661-251-1, 236 pg.

IH2 = Ioan HAȚEGAN, Lucia SAVULOV, *Banatul medieval*, în revista *Analele Banatului*, Serie nouă, Arheologie-Istorie, nr. V / 1997, Editura Mirton, 1997, 500 pg., ISBN 973-578-361-4; p. 179-216.

INV = Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *Inventar 141 PMT*, 256 pg., anul —, p. —.

Istoria Românilor = *Istoria Românilor*, vol. VI - *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Paul CERNOVODEANU, Nicolae EDROIU et al., Academia Română - Secția de Științe Istorice și Arheologie, Editura Enciclopedică, București, 2002, ISBN 973-45-0381-2, 973-45-0428-2 (vol. VI), 1072 pg. + 64 p. (reproduceeri) + 15 planșe (genealogice și tabel).

IRM = Ioan MUNTEANU, Rodica MUNTEANU, *Timișoara: monografie*, Editura Mirton, Timișoara, 2002, 572 pg. + 3 hărți, ISBN 973-585-650-6.

ITA = Arhivele Naționale ale României, Colecția de Microfilme, Microfilme Italia, Biblioteca Universitaria di Bologna (BUB), Rola nr. ..., Cadru nr. ... *Microfilm executată la D.G.A.S. de pe fotocopii din Italia*, care au fost realizate de Carlo Orlandini din Modena în 1974.

JF = Josef FRANK, *Die Besiedlung des südwestlichen Banats im Lichte historischer Karten und Quellen 1690 bis 1821; eine historisch-geographische Untersuchung*, Materialien zur Besiedlung des südwestlichen Banats - nr. 2, Sindelfingen, Frank, 2005, PPN 12114366X, VIII + 158 Seiten (mit beiliegender CD-ROM).

JJE = Johann Jakob EHRLER, *Banatul de la origini până acum (1774) / Das Banat vom Ursprung bis jetzo (1774)*, ediție bilingvă îngrijită de Costin Feneșan și Volker Wollmann, Editura de Vest, Timișoara, 2000, 234 pg. + 12 reproduceeri, ISBN 973-36-0334-1.

JS = John STOYE, *Marsigli's Europe, 1680-1730: the life and times of Luigi Ferdinando Marsigli, soldier and virtuoso*, Yale University Press, 1994, 356 pg., ISBN 0300055420.

JW = Josef WOLF, *Quellen zur Wirtschafts-, Sozial- und Verwaltungsgeschichte des Banats im 18. Jahrhundert*, Herausgegeben vom Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde, Materialien Heft 5/1995, Tübingen, 1995, 520 pg, ISSN 0945-425X.

KB = KISARI BALLA György, *Marsigli tábornok térképei / La mappa del generale Marsigli*, Budapest, 2005, Kanizsai Nyomda Kft., 540 pg., ISBN 963 460 761 6 (aproape toate hărțile reproduse de Kisari sunt hărți manuscris. Excepție fac hărțile reproduse din DPM: KB, 423-486).

KBG = KISARI BALLA György, *Karlsruhei térképek a török háborúk korából / Kriegskarten und Pläne aus der Türkenzeit in den Karlsruher Sammlungen*, Budapest, 2000, Kanizsai Nyomda Kft., 703 pg., ISBN 963 640 878 5 (toate hărțile reproduse de Kisari sunt hărți manuscris).

KL = KISS Lajos, *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, I. Kötet A-K, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988 (negyedik, bővített és javított kiadás), ISBN 963 05 4567 5 (összkiadásszám), ISBN 963 05 4568 3 (I. Kötet).

KS = Kenneth M. SETTON, *Venice, Austria, and the Turks in the Seventeenth Century*, Memoirs of the American Philosophical Society for Promoting Useful Knowledge, Volume 192, Philadelphia, 1991, US ISSN 0065-9738, ISBN 0-87169-192-2, 502 pg.

KV = PESTY Frigyes, *Krassó vármegye története*, kiadja Krassó-Szörény vármegye közönsége, az Athenaeum R.(észvény) Társ.(ulat) könyvnyomdája, Budapest, 1883, IV kötet (oklevéltár), 384 pg.

LCD = "Familienbuch der katholischen Pfarrgemeinde Lenauheim (= Csátád) im Banat 1767-1835/1835/1849" von † Stefan STADER & Peter TARNAI/TAUGNER, "Feinidentifizierungen und Vorfahrenlisten einzelner Ansiedler von Csátád" von Dr. Gerhard HOCHSTRASSER, p. 5-12: *Nachrichten zum Ort und Ortsnamen Csátád - Tschatad - Schadat - Cetăție - Strehlenau - Lenauheim im rumänischen Teil des Temescher Banats (auch: Temesköz - Timișana - Temescher-Zwischenland)*, Herausgegeben von der Arbeitsgemeinschaft für Veröffentlichung Banater Familienbücher - AVBF, Villingen-Schwenningen, 2005, CDRom.

LFM = Luigi Ferdinando MARSILI, *Relazioni dei confini della Croazia e della Transilvania a sua Maestà Cesarea (1699-1701)*, a cura di Raffaella GHERARDI, 2 volume (vol. I, 1699, 273 pg; vol. II, 1700-1701, 259 pg), Modena, Mucchi Editore, 1986, ISBN 88-7000-086-9

MB = copie existentă la Muzeul Banatului din Timișoara, Depozitul de cartografie, inventar numărul ...

MDA = *Micul dicționar academic*, Academia Română, Institutul de lingvistică "Iorgu Iordan- Al. Rosetti", Editura Univers

- Enciclopedic, București: - volumul I, Literele A-C, 2001, 776 pagini, ISBN 973-8240-69-7;
 - volumul II, Literele D-H, 2002, 674 pagini, ISBN 973-637-000-3;
 - volumul III, Literele I-Pr, 2003, 1248 pagini, ISBN 973-637-034-8;
 - volumul IV, Literele Pr-Z, 2003, 1408 pagini, ISBN 973-637-036-4.
- MN = Marlen NEGRESCU, *Inventar nr. 1575 CDMB*, 15 + 156 pg., p. — .
- MN2 = Marlen NEGRESCU, *Inventar nr. 1700 CDAD*, 2 + 36 pg., p. — .
- MNHCV = Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi, București, nr. inventar ...
- Mpa = *Primo Abbozzo del Compendio Storico dell'Ungaria, per servire d'introduzione al Trattato Acta executionis pacis fatto dal Generale Co.(mes) Marsili*, BUB - 1044.117, 116 pg., (l.it.; manuscris nedatat, ~1717-'19 ?).
- Mpe = *Co.(mes) Aloysii Ferdinandi Marsili, Epitome Historicum Regni Hungariae, sive Prodromus et Introductio ad Acta Executionis Pacis Carlowicensis ad Clementem XI. P.(ontifex) M.(aximus) (= Bellum Tekelianum pe cotor)*, cu dedicație tipărită și prefață, manuscris scris foarte îngrijit, 59 (118) pg. cu chenar, BUB - 1044.19, (l.l.; manuscris nedatat, ~1717-'19 ?).
- NS = Nicolae STOICA de Hațeg, *Cronica Banatului*, studiu introductiv, ediție, glosar și indice de Damaschin MIOC, Ediția a II-a revăzută, Editura Facla, Timișoara, 1981, 372 pg.
- OSZK Kt = Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár, Budavári Palota, F épület, Budapest, H-1827, Magyar Köztársaság (HU).
- OSZKTK = Országos Széchényi Könyvtár Térképtára, Budavári Palota, F épület, VI emelet, Budapest, H-1827, Magyar Köztársaság (HU).
- PD = P.(atriciu) DRĂGĂLINA, *Din Istoria Banatului Severin*, Editura "Biblioteca Noastră", Caransebeș, Tipografia Diecezană, Partea I, 1899, 144 pg.; Partea II, 1900, 179 pg.; Partea III, 1902, 227 pg.
- PE = Pál ENGEL, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei Medievale: 895-1526*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006, 402 pg. (7 hărți), ISBN-10 973-7867-63-7, ISBN-13 978-973-7867-63-6.
- PF = PESTY Frigyes, *A Temesi Bánság elnevezésének jogosulatlansága*, Pest, nyomtatott Emich G.(usztáv) Magyar Akad.(émia) Nyomdászna, 1868, 38 pg. (*Olvastott a Magy.(ar) T.(udományos) Akadémia 1868. jun(ius) 8-dikai ülésében*).
- PMT = Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, Fond nr. 2, *Primăria municipiului Timișoara*, anii extremi 1691-1857, 4618 u.a., Dosar nr. crt. —: p. — .
- RGBI = *Reichsgesetzblatt*, nr. — / anul , p. — .
- RO = Petru RADU, Dimitrie ONCIULESCU, *Contribuții la istoria învățământului din Banat până la 1800*, Editura litera, București, 1977, 336 pg. + 12 p. (reproduceri).
- SJ = SZENTKLÁRAY Jenő, *Száz év Dél-Magyarország újabb történetéből*, Temesvár, 1879, 520 pg.
- SJ2 = SZENTKLÁRAY Jenő, *Mercy Claudius Florimund kormányzata a temesi bánságban. Újabb részletek Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1909, 188 pg. (*Olvastott a Magyar Tudományos Akadémia 1908. deczembet 7-ikén tartott ülésén*); publicat în *Értekezések a Történeti Tudományok köréből*, 22 kötet, 1908-1911, p. 205-390.
- SL = SZÁNTAI Lajos [1930-2005], *Atlas Hungaricus: Magyarország Nyomtatott Térképei, 1528-1850 / Hungary in printed maps 1528-1850*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1996, vol. I-II, 1-424 / 429-776 pg., ISBN 963-05-7402-0 (I-II. kötet), ISBN 9630574039 (I kötet), ISBN 9630574047 (II. kötet); (toate hărțile reproduse de Szántai sunt hărți tipărite pe foi sau în atlase).
- SP = Sreta PECINJAČKI, *Dvorska Komora o Banatu u 1716 godini*, în revista *Spomenik Srpske Akademije Nauka i Umetnosti, Odeljenje istorjskih nauka*, vol. CXXII (1984), Beograd.
- T = Dr. BOROVSZKY Samu (& all), *Temesvár*, Magyarország vármegyéi és városai ... Encyklopédiája, Országos Monografia Társaság, Budapest, 1912(?), 294 pg.
- TIA = *Tibiscus - Istorie-Arheologie*, Muzeul Banatului, Timișoara, nr. 4, 1975, Alexandru ZĂNESCU - Anton BÜCHL, *Din istoria culturii orezului în Banat în sec. XVIII și XIX*, pg. 201-223; p. 205.
- TK = *Kéziratos térképek az Országos Széchényi Könyvtárban. E-Térképtár (Virtuális)*, DVD. Originalul acestor hărți se află depozitate la OSZKTK sub aceeași cotă (i.e. TK XXXX).
- TV = Dr. BOROVSZKY Samu (& all), *Temes Vármegye*, Magyarország vármegyéi és városai ... Encyklopédiája, Országos Monografia Társaság, Budapest, 1912(?), 463 pg. + 1 térkép.
- VkO = Vědecká knihovna v Olomouci (Biblioteca Științifică din Olomouc), Bezručova nr. 3, Olomouc 9, 77911, Česká republika (CZ); (toate hărțile de la Olomouc citate în acest studiu sunt hărți tipărite pe foi sau în atlase).
- VȚ = Victor ȚIRCOVICU, *Istoria învățământului din Banat pînă în anul 1800*, Editura didactică și pedagogică, București, 1978, 246 pg. + hartă.
- WHK = Hessisches Staatsarchiv Marburg (DE), Veröffentlichung der historischen Kriegskarten, Wilhelmshöher Kriegskarten, Band (vol.) —, Karten (harta) nr. —; (toate hărțile de la Marburg citate în acest studiu sunt hărți manuscris).
- WBS = William B. SLOTTMAN, *Ferenc II Rákóczi and the Great Powers*, East European Monographs, No. CDLVI, Boulder, Columbia University Press, New York, 1997, XXX + 454 pg., ISBN 0-88033-353-7.

Sorin FORȚIU

Spl. Nicolae Titulescu

nr. 10A, sc. B, ap. 28

TIMIȘOARA - 300158

Tel. / Fax: (004)0256.491181

E-mail: mbusines@banat.ro

Web: <http://www.banat.ro>